

ერთად ვებრძოლოთ აზიურ ფაროსანას

სოფლად უხალგაზრდა მენარეების მხარდამფარი უხალი პროგრამა „უხალგაზრდა მენარე“ იწყება

გაქვს სურვილი რომ შექმნა... **33.5**

ქართული ღვინო 33.7

ქართული ღვინის მასშტაბური წარდგენა იაპონიაში

ქართული ღვინის დამსახურების პოლონეთში

სორბალი

საქართველოში მარცვლოვანი კულტურების გავრცელების შესაძლებლობები **33.8**

ბარისხის ნიშანი

გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტრო ქართული პროდუქციის დაცვისა და პოპულარიზაციის მიზნით მარკეტინგისა და ბრენდინგის ახალ პროექტს იწყებს

33.10-12

საფირო ინფორმაცია

საჩიტილიები, ჩიტილიების გამოზრდა და გადარგვა ღია ბრუნდში **33.16**

აზიური ფაროსანას ბიოლოგია და გავრცელება

აზიური ფაროსანა *Halyomorpha halys* (Stål) (ნახევრადხეშფრთიანები -Pentatomidae) არის მავნებელი მწერი, რომლის გავრცელების ბუნებრივი არეალია აღმოსავლეთ აზიის ქვეყნები: იაპონია, ჩინეთი, კორეა.

1990-იანი წლებში აზიური ფაროსანა გავრცელდა ჩრდილოეთ ამერიკის კონტინენტზე, ხოლო 2000-იანი წლების შემდეგ - ევროპის ქვეყნებში (შვეიცარია, იტალია, ავსტრია, რუსეთი და ა.შ.).

მავნებელი საქართველოში 2016 წელს გავრცელდა დასავლეთ საქართველოში და სასოფლო-სამეურნეო კულტურები დააზიანა.

აზიური ფაროსანა აზიანებს ხეხილოვან, კენკროვან და ბოსტნეულ კულტურებს, განსაკუთრებით ატამს, ვაშლატამას, ვაშლს, მსხალს, ყოლოს, პომიდორს, წიწაკას და მზესუმზირას. მავნებლის ძლიერი გავრცელების დროს მოსავლის დანაკარგებმა შესაძლოა 70%-ს მიაღწიოს.

ჩამოცვნილი ფოთლების სქელი ფენის ქვეშ და ხეების ფულურთებში.

აზიური ფაროსანა სითბოს მოყვარული მწერია. ხელსაყრელი კლიმატური პირობების დადგომისთანავე (განვითარების ოპტიმალური ტემპერატურაა 15-33 გრადუსი), ადრე გაზაფხულზე ეტაპობრივად გამოდის გამოზამთრების ადგილებიდან, გადადის მცენარეებზე და იწყებს კვებას.

გრძელი გაზაფხულის პირობებში ფაროსანას გამოზამთრებიდან გამოსვლა შესაძლებელია ივნისის ბოლომდეც გაგრძელდეს.

მაის-ივნისში მდებრი ფაროსანა დებს კვერცხებს ფოთლის ქვედა მხარეზე. კვერცხი თეთრი ფერისაა და გამოჩეკის წინ ოქროსფერ შეფერილობას იღებს. მავნებელი სულ 200-250-მდე კვერცხს დებს, ხოლო კვერცხების ერთ კერაში 28-30 კვერცხია.

აზიური ფაროსანის კვერცხი და პირველი ასაკის ნიმუები

აზიური ფაროსანის კვერცხი და პირველი ასაკის ნიმუები

აზიური ფაროსანა იმაგო (ზრდასრული ფორმა)

თხილის ნაჭებს, ათხელებს ნაყოფის მიგთავსს და წარმოქმნის კორპისებრ ლპობად ლაქებს.

ფაროსანას მიერ დაზიანებული ხეხილის ნაყოფი დეფორმირდება, დაზიანების ადგილებში ვითარდება ყავისფერი ლაქები და ხილი საკვებად გამოუსადეგარი ხდება.

აზიური ფაროსანა მცენარეზე სახლობს ადრე გაზაფხულიდან გვიან შემოდგომამდე. მავნებელი იკვებება ფოთლის, ყლორტისა და ნაყოფის წვენი, უპირატესობას ანიჭებს ნაყოფს, რომელსაც მჩხვლეტავ-მწუნწავი პირის აპარატით ძლიერ აზიანებს.

იზამთრებს საცხოვრებელ სახლებში, ცხოველთა სადგომებში, ფარდულებში, სხვენზე, კარისა და ფანჯრის ღრვიანებში; ასევე ბაღებსა და ტყეში

ერთად ვებრძოლოთ აზიურ ფაროსანას

კვერცხებიდან 4-5 დღეში იჩეკებიან მონითალო ნიმფები (მატლები), რომლებიც ფერს თანდათან იცვლიან (მეორე ასაკში მოშავო, ხოლო შემდგომ მოყავისფრო ხდება), 5 ასაკის გავლის შემდეგ გადაიქცევიან ზრდასრულ ფრთიან მავნებლად - იმაგოდ. ზრდასრული მავნებლის ზომა 12-17 მილიმეტრია, განიერი, ყავისფერი, მარმარილოს მსგავსი ტექსტურით, ხოლო ფეხებზე, მუცლის კიდეებსა და ულვაშებზე დამახასიათებელი თეთრი ზოლებით. ფაროსანა ნიმფის ფაზაში, დაფრთიანებამდე 50-55 დღე იმყოფება და ამ პერიოდში შენამვლა ყველაზე ეფექტიანია.

აზიური ფაროსანას 1- 5 ასაკის ნიმფები და ზრდასრული ფორმა

ყურადღებით დაათვალიერეთ თხილნარი და სხვა მცენარეები!

აღმოჩენის შემთხვევაში ფაროსანას კვერცხების კერები მექანიკურად გაანადგურეთ! (იხ. მექანიკური ღონისძიებები)

სასოფლო-სამეურნეო კულტურების დაზიანება

თხილი
თხილის ბუჩქს მავნებელი მთელი სეზონის განმავლობაში „ემტერება“. ფაროსანას ხორთუმი თხილის ნაჭუჭშიც აღწევს და იქიდან ნუნის ნაყოფის წვეს. ნაჭუჭში გული ჰკნება ან იკეთებს კორპის (საცობი) მსგავს ქსოვილს. ნაყოფს დაზიანება გარეგნულად არ ემჩნევა. დაზიანებული თხილის ამოცნობა შეიძლება მხოლოდ მისი გატეხვის შემდეგ. (სურათები ა,ბ,გ)

სურ. ა სურ. ბ სურ. გ

სიმინდი

აზიური ფაროსანა სიმინდის კულტურას რძისებრ-ცვილისებრი სიმინფის ფაზაში აზიანებს, რის შედეგადაც მიიღება ფშუტი, მოყავისფრო მარცვალი. ძლიერი დაზიანებისას ტარო საკვებად უვარგისია. ნაკლებად ზიანდება ადრე დათესილი და ზრდის პროცესში მყოფი მოკლე პერიოდის მქონე ჯიშები, რადგან ისინი

დამნიფებას მავნებლის ზაფხულის თაობის გამოჩენამდე ასწრებენ.

ინსექტიციდების (ქიმიური ნივთიერება) შესხურება რეკომენდებულია ყვავილობის დასრულების შემდეგ, რძისებრ-ცვილისებრი სიმინფის დროს.

ხეხილი

აზიური ფაროსანა ნიმფების და ზრდასრული მწერის სტადიაში აზიანებს თესლოვანი და კურკოვანი ხეხილის კვირტებს, ფოთლებს, ყლორტებს, განსაკუთრებით კი ნაყოფს. კურკოვანიდან ფაროსანასთვის ყველაზე სასურველი კულტურებია ატამი და ვაშლატამა (ნექტარინი), რომლებზეც მავნებელი, ფაქტობრივად, განვითარების სრულ ციკლს გადის. ფაროსანა აზიანებს ნაყოფის ზედაპირსა და რბილობს. დაზიანებული ადგილიდან იწყება წებოვანი სითხის დენა, რბილობის მონითალო-ყავისფერი ნეკროზი. უფრო გვიან სტადიაში ნაყოფის რბილობში ჩნდება მოთეთრო-მოყვითალო ნეკროზული ლაქები.

თესლოვანიდან ყველაზე მეტად მსხალი და ვაშლი ზიანდება. ფაროსანას ჩხვლეტისგან ნაყოფის რბილობში წარმოიქმნება ყავისფერი ნეკროზი (კვდება უჯრედები), კორპისებრი (საცობი) მასა, რაც ზედაპირის ძლიერ დეფორმაციას იწვევს. დაზიანება განსაკუთრებით თვალშისაცემია მსხალში.

ბალსა და ალუბალზე შეინიშნება მცირე ზომის ნაჩხვლეტები, შეცვლილია ნაყოფის ფერი, თუმცა, შინაგანი დაზიანება არ არის ისეთივე გამოკვეთილი, როგორც სხვა ხილზე.

აზიური ფაროსანას იმაგოები და ნიმფები სწრაფად გადაადგილდებიან ერთი მცენარიდან მეორეზე, მათ ახასიათებთ სწრაფი გავრცელების უნარი. ხეხილის ბაღებში მავნებლის ყველაზე დიდი რაოდენობა ფიქსირდება აგვისტო-სექტემბერში.

ატამს, ვაშლატამას და, იშვიათად, გარგარს ფაროსანა ძირითადად აზიანებს მოსავლის ალების წინა პერიოდში. ვაშლსა და მსხალზე აქტიურდება ივნისის შუა რიცხვიდან და დაზიანების ხარისხი თანდათან იზრდება. სექტემბერში, ვაშლის მოსავლის ალებისას, ბაღებში მავნებლის მაქსიმალური რაოდენობა ფიქსირდება.

ხეხილის ბაღებში ფაროსანას საწინააღმდეგო

ღონისძიებები უნდა ჩატარდეს ნაყოფის გამონასკვის (ყვავილობიდან ახლადგამოსული ნაყოფი) შემდეგ. შემდგომი შენამვლა ტარდება საჭიროების მიხედვით, პრეპარატის ლოდინის პერიოდის (პერიოდი ბოლო შესხურებიდან მოსავლის აღებამდე) გათვალისწინებით.

ვაშლისა და მსხლის ბაღებში მავნებლის რიცხოვნობის მართვა შესაძლოა დაიწყოს ივნისის დასაწყისიდან შუა რიცხვებამდე, თუმცა, მავნებლის აფეთქარების (მწერების მასობრივი გამრავლება) სეზონზე საკონტროლო ღონისძიებების დაწყება მაისის ბოლოდანაც არის შესაძლებელი.

ვაზი

აზიური ფაროსანა ძლიერ აზიანებს ყურძნის როგორც თეთრ, ისე წითელ ჯიშებს. ძირითადი ზიანი ადგება მწიფობაში შესულ მარცვალს. უფრო მეტად მავნებელს ზრდასრული ფორმები და უფროსი ასაკის ნიმფები. ფაროსანას მიერ ჩხვლეტის შედეგად მარცვალზე ჩნდება ნეკროზული ლაქები, მარცვალი რბილდება და იწყებს ცვენას. თუ ვენახი ესაზღვრება ვაშლს, მსხალს, პაულონიას და სხვა სპეციფიკურ პატრონ - მცენარეებს (ბინადრობის ადგილები), მათზე კვების შეწყვეტის შემდგომ მავნებელი ყურძენზე ინაცვლებს. მისი მაღალი რიცხოვნობა ვენახის კიდეებში შეინიშნება.

ვენახში ფაროსანას საწინააღმდეგო ღონისძიებები უნდა ჩატარდეს ყურძნის სიმინფის დასაწყისში. მკაცრად დაცული ლოდინის პერიოდის გათვალისწინებით.

ბოსტნეული

ბოსტნეული კულტურებიდან ფაროსანა აზიანებს პომიდორს, წინაკას, ბადრიჯანს და მწვანე პარკოსნებს. მავნებელი შეინიშნება ასევე ჭარხლის ფოთლებზე.

მწვანე ლობიოს პარკზე ფაროსანა აჩენს ოდნავ ჩაღრმავებულ ყავისფერ ლაქას, მარცვალი სრულიად ქრება ან ნაოჭდება და მოცულობა

მცირდება. პომიდვრის ან წინაკის ნაყოფის დაზიანებისას გარეკანზე ჩნდება მოთეთრო ან მოყვითალო ლაქები, რაც ნაყოფის შიგნით ქსოვილის ღრუბლისებერ დაზიანებას იწვევს.

ბოსტნეული კულტურების დაზიანების რისკი განსაკუთრებით მატულობს მაშინ, როცა ნათესები ტყის ზოლთან ახლოსაა, რადგან მავნებელი იქვე, მის ბუნებრივ საარსებო გარემოშია თავმოყრილი.

ციტრუსი

აზიური ფაროსანა აზიანებს ასევე ციტრუსს, განსაკუთრებით, თუ ისინი ახლოს არის თხილის ან სიმინდის ფართობებთან, საიდანაც ხდება მავნებლის მიგრაცია (გადაადგილება). დაზიანება შეინიშნება ივლისის მე-2 - მე-3 დეკადიდან, როდესაც ციტრუსის ნაყოფი თხილის ან კაკლის ზომის გახდება (რეკომენდებულია შენამვლა), ამ შემთხვევაში ნაყოფი წყვეტს განვითარებას, ყვითლდება და ცვივა. ნაჩხვლეტის ადგილზე ნაყოფს უჩნდება მოყავისფრო ლაქა. ბოსტნეული და ბადრეული კულტურების მიმდებარედ ციტრუსი შედარებით ნაკლებად ზიანდება, რადგან მავნებელი საკვებად ბოსტნეულს ირჩევს.

როდის და რა პერიოდულობით უნდა ჩატარდეს ნამლობა?

მნიშვნელოვანია, რომ მასპინძელ მცენარეებზე ინტენსიური დაკვირვება და მონიტორინგი ნარგავებსა და ბაღებში მაისიდან დაიწყოს.

მავნებლის ინტენსიური გავრცელების კერებში უნდა ჩატარდეს ქიმიური ნამლობა, რომელიც ეფექტიანია როცა მავნებელი ნიმფის ფაზაშია.

პირველი ნამლობა ტარდება გამომავლობიდან გამოსული იმაგოების წინააღმდეგ კოლხეთის დაბლობზე - მაისში, ხოლო მაღალი ზონის ადგილებში - შედარებით მოგვიანებით. ინსექტიციდების (ქიმიური ნივთიერებები) შესხურება ძირითადად ტარდება თხილნარებში, რადგან ამ პერიოდისთვის მავნებელი უპირატესად ამ კულტურაზე დასახლებული.

მეორე ნამლობა ტარდება ნიმფების მასიური გამოჩენის შემდეგ, კოლხეთის დაბლობზე - მაისის ბოლოს - ივნისის დასაწყისში, ხოლო მაღალი ზონის ადგილებში - შედარებით მოგვიანებით. ინსექტიციდების შესხურება ძირითადად ტარდება თხილნარებში, ამავე პერიოდში ტარდება ნამლობა ხეხილოვან და ბოსტნეულ კულტურებზეც.

მესამე ნამლობა ტარდება სიმინდის და სხვა ნათესებში (სოია, ლობიო) გავრცელებულ მავნებლებზე ივლისში;

მეოთხე ნამლობა ტარდება საჭიროების მიხედვით სიმინდის ნათესებში.

მთაროდეთ ფუტკარი ქიმიურ ნამლობას, არ გამოუშვავთ სკებიდან ნამლობიდან 2-3 დღის განმავლობაში (ცხელ ამინდში ფუტკრის იზოლირება ხდება სკის ძირიდან ვენტილირებით), შესხურება ჩატარეთ დილის და საღამოს საათებში!

2017 წლის გამოცდილებამ აჩვენა, რომ სათანადო სიფრთხილის გამოჩენისას, ფაროსანას წინააღმდეგ რეკომენდებული პრეპარატების რეგლამენტების დაცვით ჩატარებული ნამლობა ფუტკრისთვის სამიშრობას არ წარმოადგენს.

ფაროსანას მიერ ინსექტიციდისადმი გამძლეობის გამოშვების თავიდან ასაცილებლად უნდა მოხდეს პრეპარატების მონაცვლეობა მოქმედი ნივთიერებების მიხედვით. ერთი და იგივე პესტიციდის გამოყენება არ არის სასურველი ორ ჯერზე მეტად.

პესტიციდის გამოყენებამდე აუცილებლად ნაიკითხეთ ეტიკეტი და გაეცანით უსაფრთხოების წესებს!

რნ სანის პრეპარატები რეკომენდებულია?

ქიმიური ნამლობა უნდა ჩატარდეს პრეპარატების გამოყენების წესებისა და ლოდინის პერიოდის მკაცრი დაცვით. მავნებლის წინააღმდეგ გამოიყენება საქართველოში რეგისტრირებული სინთეზური პირეტროიდებისა და ნეონიკოტინოიდების ჯგუფის ინსექტიციდები. სხვა ქვეყნების, მათ შორის ამერიკის შეერთებული შტატების გამოცდილებით, აზიური ფაროსანას წინააღმდეგ ყველაზე ეფექტიანია პირეტროიდული ჯგუფის - ბიფენტრინის შემცველი პრეპარატები: ტალსტარი, ზონდერი, ინსაკარი, ბატალიონი, თუიქოფი, კურა-კურა და ხაბლა. პრეპარატების ხარჯვის ნორმაა 0,3-0,6 ლიტრი ჰექტარზე.

ფაროსანას წინააღმდეგ ასევე გამოიყენება შემდეგი დასახელების კომბინირებული ინსექტიციდები (ქიმიური ნივთიერებები):

- ირინექს სუპერი (ბიფენტრინი+ქლორპირიფოსი) - 0,5-0,7 ლიტრი/ჰექტარზე (ლ/ჰა),
- ანტიბრუმი (ბიფენტრინი + იმიდაკლოპრიდი) - 0,8-1 ლ/ჰა/ნურეულ-დ
- ეფდალ-ფოსტერინი
- სუპერკილ ფორტე
- ქლორპირიფიტი-აგრო
- ტენჩანტი (ქლორპირიფოსი+ციპერმეტრინი)-1-1,5 ლ/ჰა.

პირეტროიდების ჯგუფიდან:

- რივომეტრინი
- ეფდალ კიმეტრინი
- ალექსანდერი
- კრალი 250 ეკ
- საირუქსი
- მატადორი
- ბესტ სიპერი
- ციპრინი (ციპერმეტრინი)-0,2-0,4 ლ/ჰა;
- ფასტაკვი
- ალპაკვი
- სუპერ ჰექტამეტრინი
- ბესტ ალფა
- ეფდალ ალფატრინი (ალფა-ციპერმეტრინი) - 0,25-0,35 ლ/ჰა
- კარატე ზეონი
- კარატე
- კაიზო
- გრანდი დ
- ეფდალ ლამეტრინი
- ტეკვანდო კაპსულა
- პეტრა

- ლამბდა CY (ლამბდა-ციპლოტრინი)-0,4-0,8 ლ/ჰა
- ფური (ზეტა-ციპერმეტრინი) - 0,2-0,4 ლ/ჰა. ნეონიკოტინოიდებიდან გამოიყენება აქტარა
- მედალი
- რენოვა (თიამეტოქსამი) - 0,2-0,4 კილოგრამი ჰექტარზე (კგ/ჰა)
- კონფიდორ მაქსი, მიდაში, იმიდორ მაქსი, იმიდორ დ (იმიდაკლოპრიდი) - 0,2 კგ/ჰა
- პერფექტო
- ანტიკოლორადი (ლამბდა-ციპლოტრინი + იმიდაკლოპრიდი) - 0,3-0,5 ლ/ჰა და აღნიშნული ჯგუფების სხვა პრეპარატები.
- კარბამატებიდან გამოიყენება ლანატი (მეთოშილი) - 1,8-2,2 ლ/ჰა
- ასევე ნიტროგენიდინების ჯგუფის წარმომადგენელი სტარკლი (დინოტეფურანი) - 0,5-1კგ/ჰა, რომელიც ლოდინის შედარებით მოკლე პერიოდით (თხილი, ხეხილი -14, ბოსტნეული - 5 დღე) გამოირჩევა.

ბიოლოგიური ინსექტიციდები

ნოსტალჯისტი (Beauveria bassiana) - 6 ლ/ჰა. თხილზე რეკომენდებულია 3-4 შესხურება მცენარის ზრდის პროცესში, მავნებლის ნიშნების გამოჩენისთანავე 7-დღიანი ინტერვალით.

ბიონსექტ-2 (Beauveria bassiana) - 6 ლ/ჰა ნიშნების წინააღმდეგ და 12 ლ/ჰა - იმაგოს წინააღმდეგ. რეკომენდებულია 3 შესხურება 7-დღიანი ინტერვალით, თხილის სიმწიფის და სიმინდის რძისებურ-ცვილისებრი სიმწიფის პერიოდში.

ნიმბეციდინი (აზადირაქტინი) - 5-6 ლ/ჰა თხილზე რეკომენდებულია სამი შესხურება - ნიშნების გამოჩენისთანავე, ყვავილობის და ნაყოფის გამონასკვის ეტაპზე და მოსავლის აღებამდე 10 დღით ადრე.

საცხოვრებელი სახლების, ასევე სხვა შენობების გარე პერიმეტრზე (ვერანდა, გარე კედელი) სინათლეზე ან სითბოზე მოზიდული ფაროსანა შესაძლებელია გავანადგუროთ ბიოლოგიური ინსექტიციდის შესხურებით.

როგორ მოვამზადოთ პესტიციდების ხსნარი ნარგავების და ნათესების დასამუშავებლად

იმისათვის, რომ ჩატარებული ნამლობა იყოს ეფექტიანი, ანუ დასამუშავებელ ფართობზე შეტანილი იქნეს პრეპარატის საჭირო ნორმა, საჭიროა ვიცოდეთ, რამდენ წყალს დახარჯავს შესაბამისი აპარატი 1 ჰექტარ ფართობზე. ეს მაჩვენებელი სხვადასხვა აპარატისთვის სხვადასხვაა:

მექანიკური ზურგსაკიდი შემასხურებელი აპარატისთვის - 500-600 ლიტრი/ჰექტარზე;

SOLO-ს ტიპის ზურგსაკიდი შემასხურებელი აპარატისთვის - 100-250 ლიტრი/ჰა;

ძველი ტიპის სატრაქტორო შემასხურებელი აგრეგატებისთვის - 800-1000 ლიტრი/ჰა.

თუ ვიცით, რომ შემასხურებელი აპარატი 1 ჰა ნარგავის შესხურებაზე ხარჯავს 500 ლიტრ წყალს (ნათესების შესხურებაზე ნაკლებს დახარჯავს), ხოლო პრეპარატის ეტიკეტზე დატანილი ხარჯვის ნორმა არის 0,6 ლიტრი, მაშინ 500 ლიტრ წყალში უნდა გავხსნათ 0,6 ლიტრი (600 მილილიტრი) პრეპარატი (100

ლიტრში - 120 მლ, 10 ლიტრში - 12 მლ, 1 ლიტრში - 1,2 მლ). P x 100

უსაფრთხოების წესები, რომლებიც პესტიციდების გამოყენებისას უნდა დავიცვათ

შენახვის, ტრანსპორტირების და გამოყენების დროს პესტიციდი განათავსეთ უსაფრთხო, მშრალ და კარგად ვენტილირებად ადგილას; არ შეინახოთ სურსათთან, ცხოველთა საკვებთან და ადამიანებისათვის განკუთვნილ სხვა პროდუქციასთან ერთად. მოარიდეთ ბავშვებს! არ დაუშვათ წყალსადენების, ტბების, ნაკადულებისა და არხების დაბინძურება.

მოარიდეთ პესტიციდი კანს და თვალს! არ შეისუნთქოთ ანაორთქლი! პესტიციდის კონტეინერის გახსნისას და მუშაობის დროს გამოიყენეთ ინდივიდუალური დაცვის საშუალებები: დამცავი კომბინიზონი ან სამუშაო ტანსაცმელი, რომელიც მაქსიმალურად დაფარავს სხეულს; ქუდი, დამცავი სათვალე, ნიღაბი ან რესპირატორი, ხელთათმანი, რეზინის ჩექმა.

პესტიციდის მოხვედრისას კანი გულმოდგინედ დაიბანეთ საპნით და წყლით. ნამლობის შემდეგ საკვების და სითხის მიღებამდე ან სიგარეტის მოწევაზე ხელ-პირი საპნით კარგად დაიბანეთ.

განცალკევებით გარეცხეთ ხელთათმანი, სახის დამცავი ნიღაბი და დაბინძურებული ტანსაცმელი.

ქიმიური ნამლობის დროს მოერიდეთ საკვების, წყლის მიღებას და თამბაქოს მოწევას.

საკარმიდამო ნაკვეთებში პესტიციდების შესხურებისას ჭებო უნდა გადაიფაროს.

პესტიციდის და ტარის უტილიზაცია

სამჯერ გამოავლეთ წყალი გამოყენებული პესტიციდის ცარიელ ტარას, ჩაასხით გამონარეცი წყალი ავზში და

გამოიყენეთ შესასხურებლად. ცარიელი ტარა დააბინდეთ და გაანადგურეთ სათანადო ნაგავსაყრელზე.

პესტიციდის ნარჩენები ტოქსიკურია. პესტიციდის ცარიელი ტარის ხელახალი გამოყენება დაუშვებელია.

როგორ ვაბრძოლოთ აზიურ ფაროსანას სახსოვრებელ სახლებსა და შენობებში

მავნებელი გამოსაზამთრებლად ინაცვლებს საცხოვრებელ სახლებსა და დახურულ შენობებში.

მოზამთრე ფაზის წინააღმდეგ ბრძოლა სწორედ თავშესაფარი ადგილებიდან უნდა დაიწყოს.

ბრძოლის მექანიკური ღონისძიებები

მსოფლიოს ექსპერტების რეკომენდაციით არსებობს მავნებელთან ბრძოლის მექანიკური მეთოდები, რომლებიც მოსახლეობის მიერ აქტიურად გამოიყენება ამერიკის შეერთებულ შტატებსა და სხვა ქვეყნებში.

მზადდება მარტივი კონსტრუქციის მუყაოს ან სხვა მასალის თავშესაფარი, რომელშიც მჭიდროდ თავსდება კვერცხის ჩასაწყობი მუყაოს ფირფიტები ან მსგავსი მასალა. აღნიშნულ თავშესაფარებს, გამოსაზამთრებლად დაძრული ფაროსანების მოზიდვის მიზნით, ათავსებენ სახლების მახლობლად, ამ გზით აგროვებენ მავნებელს და ანადგურებენ მექანიკურად

აზიური ფაროსანას თავშესაფრის იმიტაცია

სახლებში შესულ ფაროსანასთან აუცილებელია მექანიკური ბრძოლა სხვადასხვა მეთოდით

- მტვერსასრუტით შეგროვება და განადგურება;
- სანათურს ვტოვებთ ანთებულს და ვუდგამთ ფოლგით დაფარულ ჯამს, რომელიც სავსეა საპნის წყლით. შუქზე მისული ფაროსანა ცვივა წყალში და იხოცება

აზიური ფაროსანას მექანიკური განადგურება

აზიური ფაროსანას წინააღმდეგ ასევე ეფექტიანად გამოიყენება ე.წ. „მოზიდე და მოკალი“ მეთოდი. ინსექტიციდით გაუღებთ ბადე თავსდება ნაკვეთის პერიმეტრზე, სადაც მავნებლის მოზიდვის მიზნით მაგრდება 2-3 ერთეული ფერომონი. ბადესთან კონტაქტის შედეგად ფაროსანა კვდება.

ე.წ. „მოზიდე და მოკალი“ მეთოდი

ვეგეტაციის პერიოდში ბადის კიდზე არსებულ მცენარეზე 5 ან მეტი ფერომონი

თავსდება და ტარდება ყოველკვირეული ნამლობა ინსექტიციდებით.

არ დაიბაროთ ფაროსანასთან მექანიკური ბრძოლა!

გახსოვდეთ, რომ ერთი ინდივიდის განადგურება ნიშნავს მომავალი სემონისთვის 200-მდე ახალი მწერის მოსპობას!

ლევან დავითაშვილი აზიურ ფაროსანასთან ბრძოლის ორგანიზაციულ საკითხებს ზურაბ ალავიძესთან ერთად გაეცნო

გარემოს დაცვის და სოფლის მეურნეობის მინისტრი ლევან დავითაშვილი, რეგიონული განვითარების და ინფრასტრუქტურის მინისტრთან, ზურაბ ალავიძესთან ერთად, დასავლეთ საქართველოში აზიური ფაროსანას საწინააღმდეგო ღონისძიებების მიმდინარეობას გაეცნო. სამომავლო ღონისძიებების დაგეგმვის მიზნით, სამეგრელოს რეგიონში ასევე იმყოფებოდნენ აჭარის მთავრობის თავმჯდომარე ზურაბ პატარაძე და ავტონომიური რესპუბლიკის სოფლის მეურნეობის მინისტრი ავთანდილ მესხიძე.

გაფართოებული შეხვედრა აბაშის მუნიციპალიტეტში, აზიური ფაროსანას წინააღმდეგ ბრძოლის საკოორდინაციო შტაბში გაიმართა. შეხვედრას პარლამენტის აგრარულ საკითხთა კომიტეტის თავმჯდომარე, ოთარ დანელია, სამეგრელო-ზემო სვანეთის, გურიის და იმერეთის მხარის სახელმწიფო რწმუნებულები ესწრებოდნენ. საკოორდინაციო შტაბი ზედამხედველობას უწევს ღონისძიებების დაგეგმვას და განხორციელებას.

მიმდინარე წელს, ქვეყნის მასშტაბით, მავნებლის საწინააღმდეგო ღონისძიებისთვის 150-ზე მეტი ერთეული სპეციალური ტექნიკის გამოყენებაა დაგეგმილი. წელს მავნებლის წინააღმდეგ სახელმწიფო ღონისძიებებს განახორციელებს სახელმწიფოს საკუთრებაში არსებულ ტერიტორიებზე; ასევე, კერძო სავარგულებზე, სადაც აუცილებელია სპეციალიზირებული ტექნიკის გამოყენება.

როგორც ლევან დავითაშვილმა აღნიშნა, 2018 წლის სტრატეგიის შესაბამისად, ყველა რესურსია მობილიზებული იმისათვის, რომ მავნებლის საწინააღმდეგო ღონისძიებები დროულად და ეფექტიანად ჩატარდეს.

„აზიური ფაროსანას საწინააღმდეგო კამპანია აქტიურ ფაზაში გადავიდა. დასავლეთ საქართველოში უკვე ფუნქციონირებს საკოორდინაციო შტაბი. შეხვედრით რეგიონების ხელმძღვანელებს იმისათვის, რომ კოორდინირებულად ჩავატაროთ სავსე კონტროლის სამუშაოები. მობილიზებულია სპეცტექნიკა; 2017 წელთან შედარებით, მიმდინარე წელს გაზრდილია ფიტოსანიტარიული შესაძლებლობები, რისთვისაც სახელმწიფომ მნიშვნელოვანი ფინანსური რესურსი გამოყო. 100-ზე მეტი ეკიპაჟი იმუშავებს იმისთვის, რომ ღონისძიებები იყოს მაქსიმალურად ეფექტიანი. ყველა ინფორმაცია თავს იყრის შტაბში და დამუშავების შემდეგ იგეგმება სავსე სამუშაოები. დასავლეთ საქართველოში იფუნქციონირებს ხუთი სავსე შტაბი, რომელთაც კოორდინაციას გაუწევს აბაშის მუნიციპალიტეტში არსებული

საკოორდინაციო შტაბი. უკვე დავიწყეთ სავსე მონიტორინგის სისტემის განთავსება, რომელიც მთელს ტერიტორიას მოიცავს და 100 ათასი წერტილიდან მოხდება მონაცემების მიღება, რათა მავნებლის გავრცელების და პოპულაციის შესახებ ოპერატიული ინფორმაცია გვქონდეს“,- განაცხადა ლევან დავითაშვილმა.

დასავლეთ საქართველოში, უკვე მობილიზებულია ბრძოლის ღონისძიებებისთვის საჭირო სხვა საშუალებები და პრეპარატები, რომლებიც რეგიონების მიხედვით განაწილდება. აზიურ ფაროსანასთან ბრძოლის მიზნით, აჭარის რეგიონს 20 ათასი ლიტრი პრეპარატი და 2 ათასი ფერომონი გადაეცემა.

ქიმიური ღონისძიებები მონიტორინგის შედეგების მიხედვით დაიგეგმება. მონიტორინგის სისტემები, მთელი ქვეყნის მასშტაბით როგორც დასავლეთ, ისე აღმოსავლეთ საქართველოში განთავსდება. ფერომონების დამონტაჟება უკვე დაიწყო დასავლეთ საქართველოში.

ლევან დავითაშვილი - აზიურ ფაროსანასთან საბრძოლველად გააკეთებთ მაქსიმალურს, რათა მივიღოთ მინიმალური ზარალი

გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის მინისტრმა, ლევან დავითაშვილმა, რეგიონული განვითარებისა და ინფრასტრუქტურის მინისტრმა, ზურაბ ალავიძემ და პარლამენტის აგრარულ საკითხთა კომიტეტის თავმჯდომარემ, ოთარ დანელიამ ხობის მუნიციპალიტეტში, სოფელ გულიფურში ფერმერებთან შეხვედრაზე აზიურ ფაროსანასთან ბრძოლის სახელმწიფო სტრატეგიით გათვალისწინებული ღონისძიებების მიმდინარეობის შესახებ ისაუბრეს.

როგორც გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის მინისტრმა, ლევან დავითაშვილმა განაცხადა, მავნებელთან ბრძოლა მართივ არ იქნება. მინისტრმა ხაზგასმით აღნიშნა, რომ მნიშვნელოვანია ბრძოლის ღონისძიებებში მოსახლეობის მაქსიმალური ჩართულობა, რათა დროულად მოხდეს მავნებლის გავრცელების რეგულირება.

აზიურ ფაროსანასთან ბრძოლის 2018 წლის სტრატეგიისა და სამოქმედო გეგმის შესაბამისად, ყველა რესურსია მობილიზებული, რათა მავნებლის საწინააღმდეგო ღონისძიებები დროულად და ეფექტიანად განხორციელდეს. გახსნილია საკოორდინაციო შტაბები, მიმდინარეობს მონიტორინგის სისტემების დამონტაჟება. მთელი საქართველოს მასშტაბით 100 ათასი ე.წ. დამჭერის, ფერომონის განთავსება მოხდება.

ფერმერებთან შეხვედრაზე ხაზგასმით აღინიშნა, რომ მავნებელთან ბრძოლისას სახელმწიფო სტრუქტურების საქმიანობა იქნება მაქსიმალურად

კოორდინირებული და თანმიმდევრული, რაშიც აქტიურად იქნებიან ჩართულნი ადგილობრივი თვითმმართველობები.

ლევან დავითაშვილმა და ზურაბ ალავიძემ სამეგრელოში გაფართოებული შეხვედრა გამართეს

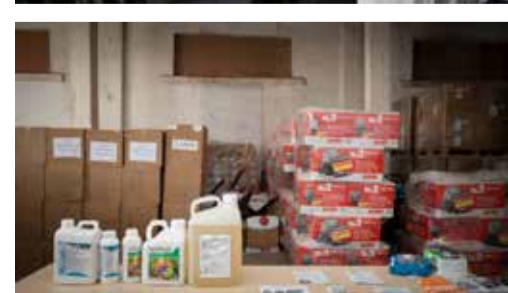
გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის მინისტრი ლევან დავითაშვილი და რეგიონული განვითარებისა და ინფრასტრუქტურის მინისტრი ზურაბ ალავიძე ზუგდიდში 4 რეგიონის - სამეგრელო, გურია, იმერეთი და აჭარის ა/რ - მუნიციპალიტეტების წარმომადგენლებსა და ადგილობრივ ფერმერებს შეხვედნენ.

გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის მინისტრმა შეხვედრის მონაწილეებს აზიურ ფაროსანასთან ბრძოლის სახელმწიფო სტრატეგიით გათვალისწინებული ღონისძიებების შესახებ დეტალური ინფორმაცია მიაწოდა. ლევან დავითაშვილმა იმ ოთხ ძირითად მიმართულებაზე ისაუბრა, რომელიც მავნებელთან ბრძოლის კუთხით ხორციელდება, ესენია: საინფორმაციო კამპანია, მონიტორინგი, შენამვლითი ღონისძიებები და სამეცნიერო საქმიანობა.

„ფაროსანას წინააღმდეგ ბრძოლის ღონისძიებების გასატარებლად ახალი ტექნიკა შევიძინეთ. წელს 150 ერთეულზე მეტი სპეცტექნიკა გვაქვს მობილიზებული. სავსე ღონისძიებებს ჩავატარებთ მონიტორინგის შესაბამისად. აქ ძალიან მნიშვნელოვანია განვსაზღვროთ რას აკეთებს სახელმწიფო და რას აკეთებს მოსახლეობა, იმიტომ, რომ ეს კითხვა ხშირად ისმის. სახელმწიფოს კუთვნილ ტერიტორიებს ჩვენ დავამუშავებთ; რაც შეეხება უკვე უშუალოდ მოსახლეობას, აქ ჩვენ შევდივართ სპეციალური ტექნიკით; თერმონისლით ვამუშავებთ ორდობებს, მოსახლეობის საკარმიდამო ნაკვეთების მიმდებარე ტერიტორიებს და ისეთ ნაკვეთებს, სადაც შეგვიძლია პოპულაცია მაქსიმალურად შევამციროთ. თუ მოსახლეობა მობილიზებული იქნება და საკუთარ საკარმიდამო ნაკვეთებს მიხედავენ, ჩვენ, ფაქტობრივად, შევძლებთ მოსავლის დაცვას. ჩვენ მოგვიწევს მავნებელთან რამდენიმეწლიანი ბრძოლა, თუმცა მისი პოპულაციის კონტროლი მაქსიმალურად უნდა მოვახდინოთ“, - განაცხადა ლევან დავითაშვილმა.

რეგიონული განვითარებისა და ინფრასტ-

რუქტურის მინისტრმა, ზურაბ ალავიძემ რეგიონში გამართულ გაფართოებულ შეხვედრაზე ხაზგასმით აღნიშნა, რომ აზიური ფაროსანას წინააღმდეგ ბრძოლაში სახელმწიფო სტრუქტურების საქმიანობა იქნება მაქსიმალურად კოორდინირებული და თანმიმდევრული, რაშიც აქტიურად იქნებიან ჩართული ადგილობრივი თვითმმართველობები.

საკალმახე მეურნეობა ხელვაჩაურში

ხელვაჩაურის რაიონის, სოფელ ჭარნალში გაშენებული საკალმახე მეურნეობა კიდევ ერთი წარმატებული ბიზნესია, რომელიც „ერთიანი აგროპროექტის“ ფარგლებში შეიქმნა.

ბადრი ბერიძე, 44 წლის ბიზნესმენია, პროფესიით ინჟინერ-მშენებელი, ჰყავს მეუღლე და ორი შვილი. 1996 წელს მამასთან და ძმასთან ერთად შ.პ.ს „უნივერსალი“ დააარსა, დაიწყო სამშენებლო ბიზნესში მოღვაწეობა და საკმაოდ წარმატებულად.

2013 წელს ტელევიზიით შეღავათიანი აგროკრედიტის შესახებ შეიტყვეს და გადაწყვიტეს ამ შემთავაზებით ესარგებლათ. აგროკრედიტის ფარგლებში დაიწყო საკალმახე მეურნეობის მშენებლობა. ააშენეს ავზები, მოაწყვეს და აღჭურვეს შესაბამისი დანადგარებით და შეიძინეს წარმოებისთვის საჭირო პირველადი კომპონენტი.

ამჟამად, საკალმახე მეურნეობა 700 კვადრატულ მეტრს მოიცავს, წარმადობა წელიწადში 10 ტონას შეადგენს. ბატონი ბადრი აღნიშნავს, რომ რეალიზაცია პრობლემას არ წარმოადგენს, რადგან ადგილობრივი ბაზარზე თევზის მოთხოვნა დიდია, თუმცა, გაფართოების შემთხვევაში, პროდუქტის ექსპორტზე გატანას აპირებენ.

მეურნეობაში სისტემატურად დასაქმებულია 4 ადგილობრივი მცხოვრები, თუმცა, სეზონურად დასაქმებულთა რიცხვი იმატებს.

ბატონი ბადრი აღნიშნავს, რომ ეს არის საოჯახო ბიზნესი და უხარია, რომ მისი ორივე ვაჟი ჩართულია საქმიანობაში და სწავლის დასრულების შემდეგ აპირებს, ღირსეულად გააგრძელოს ოჯახის დაწყებული საქმე.

წლების განმავლობაში საკალმახე მეურნეობა იზრდება. იგეგმება ავზების დამატება, მოთხოვნის შემთხვევაში პროდუქტის ექსპორტზე გატანა.

ბატონი ბადრი აღნიშნავს, რომ საკალმახე მეურნეობა არ შეიქმნებოდა, რომ არა „ერთიანი აგროპროექტი“, რადგან სწორედ პროექტის გაცნობის შემდეგ გაჩნდა ამ ბიზნესის წამოწყების იდეა.

თბილისიდან მატანში

ახმეტის რაიონის სოფელ მატანში, 2016 წელს შპს „დორანი-ფერმა“ მეცხოველეობის ფერმა ააშენა, რომლის შექმნის მთავარი იდეა ქართული ბაზრის ნატურალური, წვლილი რძით მომარაგება იყო.

ფერმის დამაარსებელი 55 წლის ინჟინერი, მამუკა წილოსანია. ამბობს, რომ დღეს ბაზარზე წვლილი რძის დეფიციტია, სწორედ აქიდან გაუჩნდა ფერმის აშენების იდეა. ჰყავს ორი შვილი და ამბობს, რომ მისთვის, როგორც ყველა მშობლისთვის, ძალიან მნიშვნელოვანია ბაზარზე ნატურალური პროდუქტის არსებობა. როგორც პროექტის „შეღავათიანი აგროკრედიტი“ შესახებ გაიგო, მაშინვე დაიწყო ფიქრი, როგორ უნდა განხორციელებინა საკუთარი გეგმა.

2016 წელს ფერმის აშენება დაიწყო; ევროპიდან ჩამოიყვანა მსხვილფეხა საქონელი. თბილისში გაზრდილს, არ გაჭირვებია გადაწყვეტილების მიღება, იცოდა რა სჭირდებოდა მის წამოწყებულ საქმეს და საცხოვრებლად ახმეტაში გადავიდა. მეურნეობა, დღეისათვის, 3 ჰა-ს მოიცავს. წარმადობა დღეში 1 ტონას შეადგენს, რითაც მთლიანად ადგილობრივ ბაზარს ამარაგებენ.

ამჟამად, ფერმაში სისტემატურად დასაქმებულია 12 ადამიანი, თუმცა, სეზონურად მათი რიცხვი იზრდება. ბატონი მამუკა გეგმავს, რომ მეურნეობა გააფართოოს და ისევ ისარგებლოს პროექტის მხარდაჭერით. ფიქრობს, რომ ადგილობრივი დასაქმებულების რაოდენობის ზრდა კიდევ ერთი წინგადადგმული ნაბიჯი და სწორი გადაწყვეტილებაა.

ჩაის აღდგენილი პლანტაციის სოფელ ზოდში

ჩაი ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი კულტურაა სოფლის მეურნეობაში, თუმცა, ბოლო პერიოდში ქვეყანაში განვითარებული მოვლენების გამო, შესაბამისი ყურადღება ვერ დაეთმო.

სწორედ ამიტომ, სოფლის მეურნეობის სამინისტროს ინიციატივით, საქართველოს მთავრობამ 2016 წლის 15 იანვარს ჩაის პლანტაციების რეაბილიტაციის პროგრამა „ქართული ჩაი“ დაამტკიცა, რომლის მიზანია საქართველოში არსებული ჩაის პლანტაციების პოტენციალის ეფექტიანად გამოყენება, ადგილობრივი ჩაის (მათ შორის, ბიოჩაის) წარმოების ზრდის ხელშეწყობა.

ამ პროგრამის დახმარებით, დღემდე უამრავმა

სოფლად ახალგაზრდა მენარმეების მხარდაჭერა უხალი პროგრამა „ახალგაზრდა მენარმე“ იწყება

გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტროს ინიციატივით და დანიის მთავრობის ფინანსური მხარდაჭერით (DANI-DA), სოფლის მეურნეობის პროექტების მართვის სააგენტომ ახალი პროგრამის „ახალგაზრდა მენარმე“ განხორციელება დაიწყო. პროგრამის ბიუჯეტი 4,110,000 აშშ დოლარს შეადგენს.

სოფლად ახალგაზრდა მენარმეების მხარდაჭერის პროგრამა „ახალგაზრდა მენარმე“ განკუთვნილია საქართველოს მოქალაქეობის მქონე ახალგაზრდებისთვის, რომელთაც საქართველოში ბიზნესსაქმიანობა სურთ. პროგრამის მიზანია, ფინანსური და ტექნიკური მხარდაჭერის გზით, ახალგაზრდების ბიზნესსაქმიანობაში ჩართულობის ზრდის ხელშეწყობა.

პროგრამის ფარგლებში, დაფინანსებას მიიღებენ საქართველოში რეგისტრირებული ახალგაზრდა მენარმეები (18-35 წლამდე მამაკაცები და 18-40 წლამდე ქალები) ან მათ მიერ დაფუძნებული სასოფლო-სამეურნეო კოოპერატივები. პროგრამა ითვალისწინებს მხოლოდ ახალი ბიზნესის (სტარტაპის) დაფინანსებას.

პროგრამის ფარგლებში, სოფლის მეურნეობის პროექტების მართვის სააგენტო ბენეფიციარს დაუფინანსებს პროექტის ღირებულების 40%-ს, მაგრამ, არაუმეტეს 60,000 ლარისა; დარჩენილი 60% ბენეფიციარის თანამონაწილეობაა. თანამონაწილეობის თანხა, შესაძლებელია, მოძიებული იქნას როგორც საკუთარი სახსრებით, ასევე საბანკო კრედიტით (მათ შორის, შეღავათიანი აგროკრედიტი).

პროგრამა ითვალისწინებს, როგორც სასოფლო-სამეურნეო, ისე არა სასოფლო-სამეურნეო ბიზნესშიმართულებების დაფინანსებას. არასასოფლო-სამეურნეო ბიზნესსაქმიანობის წილი მთლიან დაფინანსების პორტფელში 20%-ს არ აღემატება.

პროგრამის ფარგლებში, დაფინანსდება ნებისმიერ სასოფლო-სამეურნეო მიმართულება გარდა, იმ დარგებისა, რომლებიც უკვე დაფინანსდება სხვადასხვა სასოფლო-სამეურნეო

რნეო საგრანტო პროგრამით. სააგენტოში განაცხადების და თანმდევი დოკუმენტაციის წარდგენა განხორციელდება ელექტრონულად, ვებგვერდების www.apma.ge და www.danida.apma.ge მეშვეობით.

პოტენციური ბენეფიციარის მიერ წარმოდგენილი ბიზნესგეგმის დამტკიცების შემდეგ, პროგრამის ფარგლებში, შერჩეული კვალიფიციური საკონსულტაციო კომპანია ბენეფიციარს დაეხმარება პროექტის წარმატებით განხორციელებისათვის ყველა საჭირო ღონისძიებაში რაც გულისხმობს: თანადაფინანსების ხელშეწყობის გასაფორმებლად საჭირო დოკუმენტაციის შეგროვებას, წარმოდგენილი ბიზნეს იდეის განხორციელების დროში განერილი სამოქმედო გეგმის შედგენას, პროექტის ფარგლებში დაგეგმილი ფულადი სახსრების მიზნობრივად გახარჯვის აღრიცხვა და შესაბამისი დოკუმენტაციის დახარისხებას, საადრისვე პროგრამის/სისტემის დანერგვას და ბიზნესის მართვისათვის საჭირო ტრენინგების ჩატარებას

პროგრამა „ახალგაზრდა მენარმე“, სოფლის მეურნეობის განვითარების საერთაშორისო ფონდის (IFAD) მხარდაჭერით, „ერთიანი აგროპროექტის“ ფარგლებში ხორციელდება. „ერთიანი აგროპროექტი“ გათვლილია გრძელვადიან განვითარებაზე და მისი მიზანია ისეთი გარემოს შექმნა, რომელიც ხელს შეუწყობს სოფლის მეურნეობაში კონკურენტუნარიანობის ამაღლებას, მაღალხარისხიანი პროდუქციის წარმოების სტაბილურ ზრდას, სურსათის უვნებლობის საერთაშორისო სტანდარტების დანერგვას.

ვიზიტი ამერიკის შეერთებულ შტატებში

მინისტრმა აშშ-ის სახელმწიფო დეპარტამენტში შეხვედრა გამართა

საქართველოს გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის მინისტრი ლევან დავითაშვილი ამერიკის შეერთებული შტატების სახელმწიფო დეპარტამენტის ევროპის, ევრაზიისა და ცენტრალური აზიის საგარეო დახმარებათა კოორდინატორს, ჯენინ ვინს შეხვდა. მინისტრმა ამერიკის შეერთებული შტატების მთავრობას მადლობა გადაუხადა და აღნიშნა, რომ ამერიკის სოფლის მეურნეობის დეპარტამენტისა და ამერიკის საერთაშორისო განვითარების სააგენტოს მიერ აქტიურად მიმდინარეობს საქართველოს სოფლის მეურნეობის დარგის განვითარების მხარდაჭერა. აშშ-ის მხარდაჭერით, ასევე აქტიურად ხორციელდება დაცული ტერიტორიების სააგენტოს ინსტიტუციური გაძლიერების პროგრამა და ხანძარსა და სანაღმდეგო მმართველობის სისტემის დანერგვა.

მინისტრმა შეხვედრაზე მთავრობაში განხორციელებული ოპტიმიზაციის პროცესზე ისაუბრა.

როგორც ლევან დავითაშვილმა განაცხადა, ორი სამინისტროს გაერთიანებით, რესურსების ეფექტიანი გადანაწილება მოხდა, რაც ხელს შეუწყობს დარგების მდგრად განვითარებას და გაზრდის სექტორში დახარჯული სახსრების უფრო მეტად ეფექტიან მართვას.

შეხვედრაზე საუბარი შეეხო საქართველოში ბოლო დროს გავრცელებული მავნებლის, აზიური ფაროსანას წინააღმდეგ ბრძოლის დაგეგმილ სახელმწიფოს სტრატეგიის თანმიმდევრულ განხორციელების მნიშვნელობას.

ყურადღება გამახვილდა ამერიკის მთავრობის მიერ დაგეგმილი ახალი პროგრამის განხორციელებაზე, რომელიც მიზნად ისახავს საზღვრისპირა რეგიონებში მოსახლეობის ეკონომიკური მდგომარეობის გაუმჯობესებას. როგორც ამერიკის შეერთებული შტატების სახელმწიფო დეპარტამენტის ევროპის, ევრაზიისა და ცენტრალური აზიის საგარეო დახმარებათა კოორდინატორმა, ჯენინ ვინმა აღნიშნა, ამერიკა კვლავაც გააგრძელებს საქართველოს სოფლის მეურნეობის განვითარების მხარდაჭერას და მთავრობის ინიციატივების განხორციელებაში დახმარებას.

სახელმწიფო დეპარტამენტში გამართულ შეხვედრას, ლევან დავითაშვილთან ერთად, საქართველოს საგანგებო და სრულუფლებიანი ელჩი ამერიკის შეერთებულ შტატებში დავით ბაქრაძე და საქართველოს გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის მინისტრის პირველი მოადგილე ნოდარ კერესელიძე ესწრებოდნენ.

საქართველოს გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის მინისტრი ლევან დავითაშვილი ვაშინგტონში ვიზიტის ფარგლებში შეხვედრებს გამართავს აშშ-ის საერთაშორისო განვითარების სააგენტოსა (USAID) და აშშ-ის სოფლის მეურნეობის დეპარტამენტში (USDA).

შეხვედრები ვაშინგტონში

საქართველოს გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის მინისტრი ლევან დავითაშვილი, ამერიკის შეერთებული შტატებში ვიზიტის ფარგლებში, ქართულ დელეგაციასთან ერთად, ვაშინგტონში შეხვედრებს მართავს.

ლევან დავითაშვილმა აშშ-ის სავაჭრო წარმომადგენელთან, დან მალანისთან და ევროპისა და ახლო აღმოსავლეთის საკითხებში დირექტორთან, ჯეისონ ბუნტინთან შეხვედრაზე, ევროპასთან ღრმა და ყოვლისშემძველი თავისუფალი სავაჭრო სივრცის შესახებ შეთანხმებით ნაკისრი ვალდებულებების შესრულებასთან დაკავშირებით ისაუბრა.

ამერიკულმა მხარემ მზადყოფნა გამოთქვა დაეხმაროს გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტროს ვაჭრობის მსოფლიო ორგანიზაციასთან სანიტარული და ფიტოსანიტარული ზომების ნოტიფიცირებაზე პასუხისმგებელი პირის გადამზადებასა და ევროკავშირის რეგულაციების გაანალიზებაში.

ლევან დავითაშვილმა მადლობა გადაუხადა ამერიკულ მხარეს ტექნიკური დახმა-

რების განწვევით; იმედი გამოთქვა, რომ საქართველო-ამერიკის სავაჭრო ურთიერთობები კიდევ უფრო გაღრმავდება და ქართულ პროდუქციას საშუალება მიეცემა სათანადო ადგილი დაიმკვიდროს ამერიკულ ბაზარზე.

ვიზიტის ფარგლებში, საქართველოს გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის მინისტრი ამერიკის სოფლის მეურნეობის დეპარტამენტის (USDA) პოლიტიკის კოორდინაციისა და დაგეგმვის პროგრამების კოორდინატორს, დონ ევანსს შეხვდა. მხარეებმა სატყეო სექტორში ამერიკული მხარის დახმარებაზე და სოფლის მეურნეობის მიმართულებით ახალი პროექტის განხორციელებაზე ისაუბრეს.

USAID ბანაბრძობს საქართველოს სოფლის მეურნეობის დარგის მხარდაჭერას

საქართველოს გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის მინისტრი ლევან დავითაშვილი, ამერიკის შეერთებული შტატებში ვიზიტის ფარგლებში, ამერიკის საერთაშორისო განვითარების სააგენტოს (USAID) აღმინისტრატორის მოადგილეს, მარგო ელისს შეხვდა.

ლევან დავითაშვილმა ხაზი გაუსვა საქართველოს სოფლის მეურნეობის დარგის განვითარებისთვის ამერიკის საერთაშორისო განვითარების სააგენტოს (USAID) მხარდაჭერით განხორციელებული პროექტების მნიშვნელობას.

როგორც მინისტრმა აღნიშნა, ამერიკის საერთაშორისო განვითარების სააგენტოს (USAID) პროექტები REAP (რეგიონებში ეკონომიკური აქტივობების გაუმჯობესება), ZRDA, G-HIP (საქართველოს თხილის მწარმოებელთა და იმპორტიორთა მხარდაჭერის პროგრამა) დადებით გავლენას ახდენს საქართველოს სოფლის მეურნეობის დარგის დინამურ განვითარებაზე და ფერმერებს შესაძლებლობას აძლევს ტექნიკური დახმარების კომპონენტის გამოყენებით გაიღრმავონ ცოდნა, ხოლო საგრანტო ნაწილის მეშვეობით - აწარმოონ

პროდუქცია, რომელიც კონკურენტუნარიანი იქნება მსოფლიო ბაზარზე.

მთავრობის მიერ განხორციელებულ პროგრამებთან ერთად, USAID-ის მიერ მხარდაჭერილი პროექტები ხელს უწყობს თანამედროვე ტექნოლოგიების, ფინანსური რესურსებისა და ცოდნის მობილიზებას ფერმერებში. აღსანიშნავია, რომ საერთო ჯამში ამ მიმართულებებში უკვე 60 მლნ დოლარია ინვესტირებული.

ასევე, ლევან დავითაშვილმა მადლობა გადაუხადა ამერიკის საერთაშორისო განვითარების სააგენტოს საქართველოში ბოლო დროს გავრცელებული საკარანტინო მავნებლის - აზიური ფაროსანას წინააღმდეგ განხორციელებულ ღონისძიებებში განუღი დახმარებისთვის და აღნიშნა, რომ მნიშვნელოვანია „მთავრობა მთავრობისთვის“ პროგრამის ფარგლებში ჩეხეთის განვითარების სააგენტოსთან ერთად, სურსათის ეროვნული სააგენტოს შესაძლებლობათა განვითარების პროექტის განხორციელება. მან ასევე აღნიშნა, რომ ღრმა და თავისუფალი ვაჭრობის შესახებ შეთანხმების ვალდებულებების შესრულებისთვის აუცილებელია USAID-ის პროგრამების გაგრძელება და საგრანტო კომპონენტის შენარჩუნება ფერმერებისთვის. როგორც მარგო ელისმა აღნიშნა, ამერიკის საერთაშორისო განვითარების სააგენტო საქართველოში იწყებს დამოუკიდებელ პროექტს სოფლის მეურნეობის დარგის მხარდაჭერისთვის, რომელიც ითვალისწინებს ინდივიდუალური ფერმერებისთვის, კოოპერატივებისა და დარგში მოღვაწე ასოციაციებისთვის, როგორც ტექნიკური, ასევე საგრანტო დახმარების გამოყოფას.

შეხვედრები ვაშინგტონში

საქართველოს გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის მინისტრმა, ლევან დავითაშვილმა ამერიკის შეერთებული შტატებში ვიზიტის ფარგლებში, შეხვედრა გაიმართა ამერიკის შეერთებული შტატების შინაგან საქმეთა დეპარტამენტის ტექნიკური დახმარების პროგრამის ხელმძღვანელთან, ბარბარა პიტკინთან. მხარეებმა დაცული ტერიტორიების სააგენტოს მხარდაჭერის პროექტის მომდევნო ფაზის განხორციელებაზე იმსჯელეს.

საქართველოს საპატიო კონსულთან, დევიდ შიმპთან შეხვედრაზე საუბარი შეეხო სატყეო სექტორში აკადემიური და სამეცნიერო წრეების ჩართულობის მნიშვნელობას და ახალი პროექტის განხორციელებას. მინისტრის განცხადებით, საქართველოს გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტროს პრიორიტეტი სატყეო სექტორში არსებული მდგომარეობის მნიშვნელოვნად გაუმჯობესებაა, რაც ტყის კოდექსის დამტკიცებას და იმპლემენტაციას გულისხმობს.

ამასთანავე, მსოფლიო ბანკში და საერთაშორისო სავალუტო ფონდში დასაქმებული წარმატებული

ქართველების ინიციატივით, ლევან დავითაშვილი მსოფლიო ბანკის ოფისში მიწვევის, სადაც მინისტრმა დეტალურად ისაუბრა სამინისტროს პრიორიტეტებზე, სამომავლო გეგმებსა და კითხვა-პასუხის რეჟიმში, დამსწრე საზოგადოებას ეკონომიკური მდგომარეობის გაუმჯობესებაზე და მდგრადი განვითარების პრინციპებით მოსახლეობის კეთილდღეობის და ცხოვრების დონის გაუმჯობესებაზე საქართველოს მთავრობის ხედვა გააცნო.

ვიზიტის ფარგლებში, ლევან დავითაშვილი ამერიკა-საქართველოს ბიზნესსაბჭოს და ამერიკა-აზერბაიჯანის სავაჭრო პალატის ორგანიზებით გამართულ მიღებაზე სიტყვით გამოვიდა, სადაც ქვეყნებს შორის სავაჭრო ურთიერთობების გაუმჯობესების მნიშვნელობაზე გაამახვილა ყურადღება.

ვაშინგტონში გამართულ შეხვედრებში, ლევან დავითაშვილთან ერთად, მონაწილეობდნენ საქართველოს საგანგებო და სრულუფლებიანი ელჩი ამერიკის შეერთებული შტატებში დავით ბაქრაძე, დესპანი გიორგი ციკოლია და საქართველოს გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის მინისტრის პირველი მოადგილე ნოდარ კერესელიძე.

ქართული ღვინის მასშტაბური წარდგენა იაპონიაში

ქართული ღვინის დეგუსტაცია პოლონეთში

ქართული ღვინის მასშტაბური პრეზენტაცია იაპონიის დედაქალაქ ტოკიოსა და ქალაქ ოსაკაში გაიმართა.

ტოკიოში გამართულ ღონისძიებას საქართველოს სრულუფლებიანი და საგანგებო ელჩი იაპონიაში ლევან ცინცაძე და ჰაცუ ბაშუს ტურნირის ქართველი გამარჯვებული, სუმოსტი ლევან გორგოძე, იგივე ტოჩინოშინი ესტუმრნენ. მათ იაპონელ პროფესიონალებთან ერთად შესაძლებლობა მიეცათ გაცნობოდნენ ქართულ ღვინოებს. ტოჩინოშინის სტუმრობა გამოფენის ორგანიზატორებისა და მონაწილეებისთვის დიდი სიურპრიზი აღმოჩნდა.

ტოკიოსა და ოსაკაში გამართულ ღონისძიებებში ჯამში 35 ქართული ღვინის მწარმოებელი კომპანიის 100-მდე დასახელების ღვინო იყო წარდგენილი. ქართული ღვინის პრეზენტაცია-სემინარს ტოკიოში 350, ხოლო ოსაკაში 300-მდე ღვინის პროფესიონალი დაესწრო: დისტრიბუტორები, იმპორტიორები, სომელიეები, რესტორატორები და ა.შ.

დეგუსტაციებს ღვინის ეროვნული სააგენტოს კონტრაქტორი, ღვინის მაგისტრი კენიჩი ოჰაში უძღვებოდა. კენიჩი ოჰაში ერთადერთი ღვინის მაგისტრია იაპონიაში და იგი წარმოადგენს სააგენტოს კონტრაქტორ მარკეტინგულ კომპანია „Red Bridge“-ს, რომელიც ქართული ღვინისა და მეღვინეობის შესახებ მარკეტინგულ და სარეკლამო კამპანიას იაპონიაში 2017 წლიდან ახორციელებს.

ქართული ღვინის ექსპორტს იაპონიაში დიდი პოტენციალი აქვს, და ისევე როგორც მთლიანად აღმოსავლეთ აზიის რეგიონი, იაპონია ქართული ღვინის მზარდ საექსპორტო ბაზარს წარმოადგენს. ღვინის ეროვნული სააგენტოს მხარდაჭერით, მიმდინარე წელს ქართული ღვინის კომპანიები წარმოდგენილი იქნება იაპონიის მასშტაბურ გამოფენებზე „Wine & Gourmet Show“ და „FOODEX JAPAN“, ასევე სპეციალიზირებულ დეგუსტაციებზე იაპონიის სხვადასხვა ქალაქებში.

ღვინის მაგისტრი დიდი ბრიტანეთიდან სარა ებოტი (Sarah Abbott) ქართული ღვინის კომპანიების წარმომადგენლებს ღვინის ეროვნული სააგენტოს მუზეუმში შეხვდა და დიდ ბრიტანეთში ღვინის საფასო პოლიტიკა, გაყიდვების ახალი სტრატეგია და მარკეტინგთან დაკავშირებული საკითხები გააცნო, რაც ქართული ღვინის ამ ბაზარზე ხელმისაწვდომობასა და დამკვიდრებას შეუწყობს ხელს.

შეხვედრაზე ბრიტანელმა პროფესიონალმა დიდი და მცირე მარნების წარმომადგენლებს 2018 წელს ინგლისის ბაზარზე დაგეგმილი კონკრეტული ღონისძიებები გააცნო და მოისმინა მათი მოსაზრებები.

სარა ებოტის შეფასებით, ბრიტანეთში ქართულ ღვინოზე ინტერესი მზარდია. მისი თქმით, მიმდინარე წელს დიდ ბრიტანეთში ჩატარდება ქართული ღვინის ტრენინგ პროგრამები, რათა ღვინით მოვაჭრეებმა მიიღონ ინფორმაცია ქართული ღვინის მრავალფეროვნებასა და ხასიათზე.

„ქართული ღვინო ბრიტანეთისთვის ძალიან ახალია, თუმცა ჩვენ მზარდ ინტერესს ვხედავთ მეღვინეობის მხრიდან. დღეს შეხვედრა გვექონდა ქართული ღვინის მწარმოებლებთან. ჩვენ მათ გავაცანით გასული წლის შედეგები, რომელიც საკმაოდ კარგი იყო. ასევე მოვლედ მიმოვიხილეთ 2018 წლის სტრატეგია და საქმიანობის გეგმა. 2017 წელს ჩვენ ბევრი ვიმუშავეთ ქართული ღვინის იმპორტიორებთან, რათა დავხმარებოდით მათ ღვინის მრავალფეროვნების ხელშეწყობაში,

ქართული ღვინის წარდგენა პოლონეთის ქალაქებში ზაკოპანესა და კრაკოვში გაიმართა.

ღვინის ეროვნული სააგენტოს კონტრაქტორი კომპანია „Malinova“-ს ორგანიზებით, ზაკოპანეში ქართული ღვინის დეგუსტაცია სამთოსათხილამურო სპორტის სახეობების თასის გათამაშების ფარგლებში მოეწყო, სადაც სტუმრებს შესაძლებლობა მიეცა დაეგემოვნებინათ სხვადასხვა სახეობის ქართული ღვინოები.

„Malinova“-ს ორგანიზებულ ღონისძიებაზე კრაკოვში, ქართული ღვინო ქალაქის მთავარ მოედანზე მდებარე ეროვნული მუზეუმის ერთ-ერთ დარბაზში დააგემოვნეს. ღონისძიებაზე მონაწილე იყო 200-მდე სტუმარი. დეგუსტაციაზე მუზეუმის წესების თანახმად, წარდგენილი იყო სხვადასხვა ქართული კომპანიების მხოლოდ თეთრი ღვინოები.

ქართული ღვინის სემინარი-დეგუსტაცია ღვინის ეროვნული სააგენტოს კიდევ ერთი კონტრა-

ქტორი კომპანია „Vinisfera“-ს მიერ მოეწყო ამ დღეებში კრაკოვში, სადაც ღვინოსთან ერთად წარმოდგენილი იყო ქართული სამზარეულოც. სემინარს უძღვებოდა „Vinisfera“-ს ხელმძღვანელი მარიუს კაპჩინსკი და მას ადგილობრივი იმპორტიორები და მედიის წარმომადგენლები დაესწრნენ.

ღვინის ეროვნული სააგენტოს მხარდაჭერით, ქართული ღვინის პოპულარიზაციისკენ მიმართული სხვადასხვა აქტივობა პოლონეთში მთელი წლის მანძილზე ჩატარდება, რადგან ეს ქვეყანა ქართული ღვინის საექსპორტო ერთ-ერთ სტრატეგიულ ბაზარს წარმოადგენს. პოლონეთი ქართული ღვინის ექსპორტიორი ქვეყნების ხუთეულში შედის და 2017 წლის მონაცემებით, საქართველოდან ექსპორტირებულია 2 676 440 ღვინო, რაც 15 %-ით აღემატება 2016 წლის ანალოგიურ მაჩვენებელს, ხოლო 2018 წლის იანვრისთვის მონაცემებით ექსპორტირებული 177 01 8ბოთლი ღვინო, რაც 13 % აღემატება წინა წლის ანალოგიურ მაჩვენებელს.

ჩამონათვალის გაფართოებაში, ასევე დამატებითი ინფორმაციის მიწოდებაში, ჩავატარეთ საფერავის მასტერკლასები ამ უნიკალური ქართული ყურძნის შესახებ, ასევე გაგმართეთ ქართული თეთრი ღვინის და უნიკალური ქვევრის ღვინის მასტერკლასები და დეგუსტაციები. ჩვენ ძალიან კარგი შედეგები გვაქვს. 2018 წელს ამ შედეგებზე დაყრდნობით ვგეგმავთ კიდევ უფრო მეტ მხარდაჭერას ბაზრის განვითარებისთვის, ჩვენ ვაპირებთ გავაგრძელოთ ქართული ღვინის იმპორტიორების მხარდაჭერა“ - აღნიშნა სარა ებოტმა.

ვიზიტის ფარგლებში სარა ებოტმა შეხვედრა გამართა ღვინის ეროვნული სააგენტოს თავმჯდომარესთან, გიორგი სამანიშვილთან.

„ბრიტანეთის ბაზარი უმნიშვნელოვანესია და

ქართულ ღვინოს ამ ბაზარზე დამკვიდრების პოტენციალი აქვს. სარა ებოტი არის მსოფლიოში ცნობილი ღვინის მაგისტრი, რომელიც არის ღვინის ეროვნული სააგენტოს პარტნიორი და წარმომადგენელი ბრიტანეთის ბაზარზე, იგი ახორციელებს ქართული ღვინის პრომოციას ამ მნიშვნელოვან ბაზარზე. დიდ ბრიტანეთში წელსაც აქტიურად ვიმუშავებთ, გაიმართება მნიშვნელოვანი დეგუსტაციები, რომელსაც პოტენციური იმპორტიორები დაესწრებიან, ჩატარდება მასტერკლასები და სემინარები ქართული ღვინის შესახებ“ - აღნიშნა გიორგი სამანიშვილმა.

ღვინის ეროვნული სააგენტო სარა ებოტის მარკეტინგულ კომპანიასთან „სვირლ ვაინ გრუფ“ („Swirl Wine Group“) 2017 წლიდან თანამშრომლობს.

საქართველოში მარცვლოვანი კულტურების გავრცელების შესაძლებლობები

საქართველო უძველესი მინათმოქმედების ქვეყანაა. თავისი განსხვავებული მდებარეობით და მრავალფეროვანი ნიადაგურ-კლიმატური პირობების გამო, საქართველო მრავალი სასოფლო-სამეურნეო კულტურის წარმოშობის ცენტრად იქცა. მსოფლიომ აღიარა, რომ ვაზის და ღვინის წარმოშობა დაკავშირებულია სწორედ ქართული კულტურის განვითარებასთან. ქართულ მინათმოქმედებაში განსაკუთრებული ადგილი ეჭირა მარცვლოვან კულტურებს, როგორცაა ქერი, შვრია, ჭვავი და განსაკუთრებით ხორბალს. ქართველი ხალხი უძველესი დროიდან აღიარებდა ხორბლის და ვაზის პირველადობას და ამ ორი კულტურის დამსახურებაა, რომ საქართველომ დღემდე მოაღწია. ხორბლის კულტურის წარმოშობის ქართულ პირველადობას აღიარებენ მსოფლიოს გამოჩენილი მეცნიერები: ნ. ვავილოვი, ლ. დეკაპრელევიჩი, პ. ჟუკოვსკი, ა. კიხარა, გ. კუკუვი, მ. იაკუბცინერი, ვ. მენაბდე, ვ. დოროფევი, პ. ნასყიდაშვილი. საუკუნეების მანძილზე შეიქმნა ხორბლის ხუთი ენდემური სახეობა, რომელიც თანამედროვე მსოფლიოს მიღწევად ითვლება და გერმანელი მეცნიერების აზრით მომავალში კაცობრიობამ ქართული ხორბლის ენდემური სახეობის ბანდურით უნდა იკვებოს.

ისტორიული წყაროები ამტკიცებენ, რომ საქართველოში ხორბლის მოყვანის ძალიან მაღალი კულტურა იყო. ხორბალი ის საკვებია, რომელიც მთლიანად აკმაყოფილებს ადამიანის მოთხოვნილებას და გაჭირვების შემთხვევაში აუცილებელი არ არის სხვა საკვების მიღება. ქართული ხორბალი გამოჩენილია თავისი მაღალი კვებითი ღირებულებით და ამიტომ ყოველთვის დიდ მნიშვნელობას ანიჭებდა ქართველი ხალხი. მე-19 საუკუნის დასასრულისათვის საქართველოში იმდენი ხორბალი მოყავდათ, რომ ნაწილი საზღვარგარეთაც გადიოდა. ჯერ კიდევ მაშინ რასაც თესავდნენ, ცხრაჯერ მეტს ღებულობდნენ. სამწუხაროდ დღეისათვის ასეთი შედეგის მიღწევა თითქმის შეუძლებელია. ასეთივე წარმატებული იყო ქერის წარმოება. საქართველოში შექმნილი ადგილობრივი ჯიშები ძველთესლი და ახალთესლი, რომელიც მიუთითებს მის მოყვანის თავისებურებას საგაზაფხულოებას და სამეზობლოებას, საუკეთესო იყო და სრულად აკმაყოფილებდა მთის მოსახლეობას. ეს ჯიშები დღესაც წარმატებით ითესება. მართალია სიმინდის კულტურას საქართველოში დიდი ხნის ისტორია არ აქვს, მაგრამ ქართველმა ხალხმა შექმნა უნიკალური ჯიშები და ჰიბრიდები, რომლებმაც ყურადღება მიიპყრო. სიმინდის ჯიშები: აჯამეთის თეთრი, აბაშური ყვითელი, ქართული კრუგი, კაუკაზა ნლების განმავლობაში

ითესება საქართველოში, სომხეთში და შუააზიის ქვეყნებში. ქართველი მეცნიერების (ო. ლიბარტელიანი, ზ. ჯინჯისაძე) მიერ შექმნილი სიმინდის ჰიბრიდული ჯიშები გამოირჩევა მაღალმოსავლიანობით და ადაპტაციის უნარით. ასეთებია: ენგური, წეროვანი, ლომთაგორა, მაღალლიზინიანი შავი და სხვ. ქართველმა გლეხმა კარგად იცოდა, რომ მარცვლეულის მოყვანა ნიშნავდა მეცხოველეობის განვითარებას და მეცხოველეობის განვითარება ხელს უწყობდა მინდვრის კულტურების მოსავლიანობის გაზრდას. ეს ორი დარგი ხომ ერთმანეთის გარეშე შეუძლებელია არსებობდეს. ტრადიციულად საქართველო პურის მომთხოვნი ქვეყანაა. ერთ სულ მოსახლეზე 150-160 კგ-ის ფარგლებში მერყეობს. საქართველოს წლიური მოთხოვნილება სასურსათო ხორბლის მარცვალზე 700-800 ათასი ტონაა, ხოლო საფურაჟზე 350 ათასტონამდე. დღეისათვის საქართველოთიქმის მთლიანადაა დამოკიდებული იმპორტირებულ ხორბალზე, არადა გასათვალისწინებელია, რომ მსოფლიოში არახელსაყრელი კლიმატური თუ სხვა ფორსმაჟორული პირობების გამო, შეიძლება, იმდენად შემცირდეს ხორბლის რესურსი, რომ მნიშვნელოვნად გაიზარდოს მისი თვითღირებულება, შესაბამისად სარეალიზაციო ფასიც. საქსტატის მონაცემებით ყოველწლიურად ვყიდულობთ 774-791 ათას ტონას. ამ დროს სტატისტიკის დეპარტამენტის მონაცემებით:

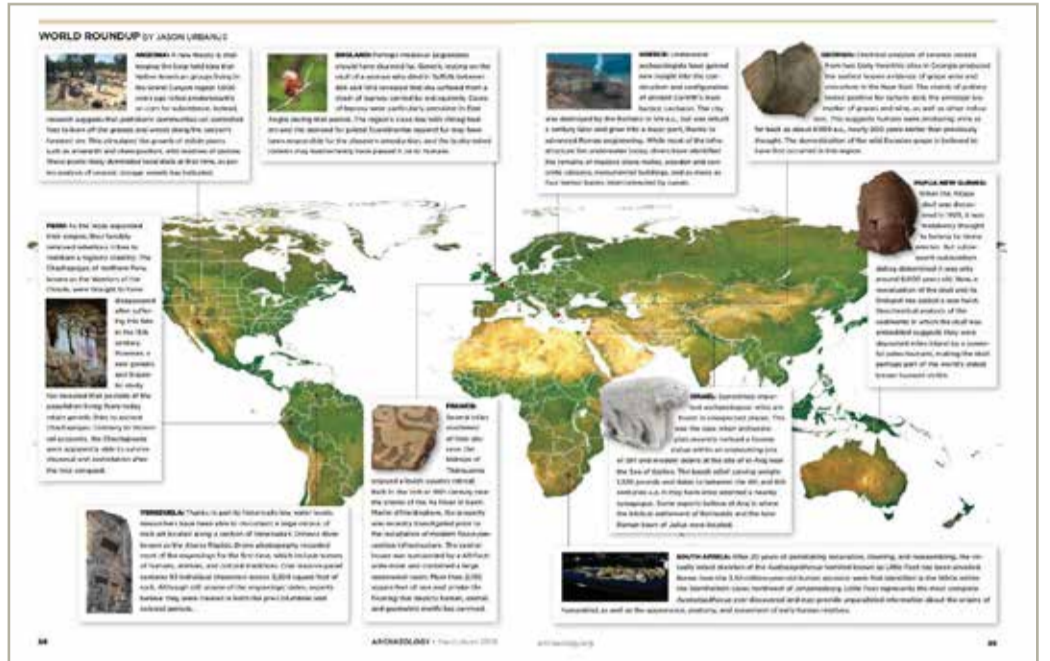
ქვეყანაში ყოველწლიურად დაუთესავი რჩება 300-400 ათასი ჰექტარი სახნავი მიწები. ამ მიწების ათვისება სრულიად შესაძლებელია მარცვლეული კულტურების სწორი დაგეგმვით, რაც ქვეყანას ბევრ სიკეთეს მოუტანს. ამ საშიშროებების თავიდან ასაცილებლად საჭიროა შეიქმნას ქვეყნის მარცვლეულით უზრუნველყოფის სტრატეგია და გაიზარდოს სათესი ფართობები, მაქსიმალურად გავზარდოთ მოსავალი. ანალიზი გვიჩვენებს, რომ მარცვლეულის წარმოება ფერმერებისთვის ხელსაყრელი რომ გავხადოთ საჭიროა, ჯანსაღი სერტიფიცირებული სათესლე მასალა და ინტენსიური ტექნოლოგიები. საქართველოში ხორბლის წარმოების ძლიერი მხარეებია: 1. კლიმატური პირობები; 2. ბაზრის არსებობა/მოთხოვნილება; 3. თავისუფალი ფართობები; 4. მოვლა-მოყვანის ტრადიციები; 5. სამწუხაროდ, დღეისათვის ხორბლის წარმოებას გააჩნია სუსტი მხარეებიც: 1. ხარისხიანი სათესლე მასალის დეფიციტი; 2. სელექციამეტესლეობის სისტემის მოშლა; 3. ნიადაგის დაბალი ნაყოფიერება; 4. დანაწევრებული ფართობები; 5. თანამედროვე ტექნოლოგიების არცოდნა; 6. აგროვადების დარღვევა; 7. მოსავლის აღების შემდგომი ტექნოლოგიებისა და ინფრასტრუქტურის ხელმოუწვდომლობა; 8. ფერმერებსა და მყიდველებს შორის წინასწარი საკონტრაქტო სისტემის მოუწესრიგებლობა; 9. კვალიფიციური კადრების ნაკლებობა. ხორბლის სწორი სტრატეგია უზრუნველყოფს: იმპორტის ნაწილობრივ ჩანაცვლებას; მოსავლიანობის გაზრდას; ხარისხიანი პროდუქციის წარმოებას; ნათესი ფართობების გაზრდას; ფერმერთა ცოდნის დონის და ცნობიერების ამაღლებას; მნიშვნელოვანია, რომ საქართველო, რომელიც გამოირჩევა მსოფლიოს სხვა ქვეყნებს შორის მაღალი სახეობრივი ენდემიზმით და პოლიმორფიზმით, ჩამოყალიბდა რბილი ხორბლის, მაგარი ხორბლის და დიკას მრავალფეროვანი ჯიშ-პოპულაციები. პრაქტიკული სელექციის თვალსაზრისით, ისინი ხასიათდებიან ძვირფასი და უნიკალური ნიშნთვისებით. პირველ რიგში აღსანიშნავია საქართველოს მრავალფეროვანი ნიადაგურ-კლიმატურ პირობებთან ადაპტაციის მაღალი უნარი.

მიუხედავად იმისა, რომ ქართული ენდემური ჯიშებისათვის უმეტესად დამახასიათებელია დაბალი მოსავლიანობა, რაც კომერციული თვალსაზრისით ერთ-ერთი მიზეზია მათი წარმოებიდან თანდათანობით გაქრობისა და გადაშენების საშიშროების წარმოქმნის, უნიკალური ჯიშობრივი და ხარისხობრივი თვისებების გამო, ისინი მდიდარ გენეტიკურ მასალას წარმოადგენენ და მნიშვნელოვანია სამეცნიერო კვლევებისათვის. ამიტომ ხორბლის სტრატეგიამ უნდა უზრუნველყოს ადგილობრივი ჯიშების შენარჩუნება და გამრავლება. ამ მხრივ მეტად მნიშვნელოვანია რბილი ხორბლის აბორიგენული ჯიშები: ქართული თეთრი დოლის პური, ქართლის წითელი დოლი, ახალციხის წითელი დოლის პური, კახური დოლის პური, დიკა და სხვ. ამ მიმართულებით მოთხოვნილება ქართული ხორბლის აბორიგენულ ჯიშებზე მკვეთრად გაიზარდა. სწორედ ამიტომ სოფლის მეურნეობის სამეცნიერო-კვლევითი ცენტრის ბაზებზე მიმდინარეობს პერსპექტიული აბორიგენული ჯიშების პირველადი მეთესლეობა და ახალი აგროტექნოლოგიური პროცესების დამუშავება მოსავლიანობის ასამაღლებლად. რეგიონებში ქართული ხორბლის ჯიშების შესწავლის შედეგების ანალიზი საშუალებას გვაძლევს დავასკვნათ, რომ ადგილობრივი და შემოტანილი ჯიშები კონკურენტუნარიანები არიან მაღალი მოსავლის მისაღებად. მათი მოსავლიანობა რეგიონების მიხედვით თითქმის არ იცვლება და მოსავლიანობის სხვაობა მერყეობს 0.5-0.6 ტონის ფარგლებში. ეს მაჩვენებელი შესაბამისად ასე იისახება, ქართული ჯიშები - ვარძია 2,7 ტონა; ახალციხის წითელი დოლი 2.2 ტონა. ავსტრიული ჯიშები: ამიკუს 2.2 ტონა და ვალლუს 1.8 ტონა. როგორც მოსალოდნელი იყო ახალციხის წითელმა დოლმა ყველაზე მაღალი მოსავალი მოგვცა ახალციხეში ნათესმა (5.5ტ), ყველაზე დაბალი ხაშურში (3.3ტ); შესაბამისად ვარძიის მაჩვენებლებია: ყველაზე მაღალი მოსავალი ახალციხეში (7.1ტ) და ყველაზე დაბალი თელავში (4.4ტ). შემოტანილი ჯიშებიდან მაქსიმალური მოსავალი გამოირჩა ამიკუსი დედოფლისწყაროში (8.1ტ). საინტერესოა პოტენციალური მოსავლიანობის შედეგები (50 თავთავის და 1მ2-ზე 600 ღეროს მოსავალი). ამ მაჩვენებლის მიხედვით ახალციხის წითელი

საქართველოში აღმოჩენილი უძველესი ღვინის ნაშთები მსოფლიოს 10 უმნიშვნელოვანეს აღმოჩენას შორის დასახელდა

ამერიკის არქეოლოგიის ინსტიტუტის საერთაშორისო სამეცნიერო ჟურნალში „Archaeology“ საქართველოში აღმოჩენილი უძველესი ღვინის ნაშთები 2017 წლის მსოფლიოს 10 უმნიშვნელოვანეს აღმოჩენას შორის დასახელდა.

„ადრეულ ნეოლითურ ძეგლებზე აღმოჩენილი კერამიკის ქვიშურმა ანალიზმა დაადასტურა, რომ ესაა ახლო აღმოსავლეთში გამოვლენილი უძველესი ღვინის ნაშთი. თიხის ჭურჭელზე დიდი რაოდენობით ღვინის მუავის არსებობა, სხვა ინდიკატორებთან ერთად, წარმოადგენს ყურძნისა და ღვინის ერთ-ერთ ძირითად ბიოლოგიურ მარკერს. ეს ნიშნავს, რომ ამ ტერიტორიაზე ადამიანები ღვინოს ჯერ კიდევ ძვ.წ. 6000 წელს აყენებდნენ - დაახლოებით 500 წლით უფრო ადრე, ვიდრე აქამდე იყო მიჩნეული. ამ ახალი აღმოჩენის მიხედვით, ველური ვერაბიული ვაზი პირველად სწორედ ამ რეგიონში მოამუშავდა“, - ნათქვამია გამოცემაში.

საქართველოს მთავრობის მხარდაჭერით, ღვინის ეროვნული სააგენტო და საქართველოს ეროვნული მუზეუმი ახორციელებენ საერთაშორისო ინტერდისციპლინარულ სამეცნიერო პროექტს „ქართული ვაზისა და ღვინის კულტურის კვლევა“.

2017 წლის 13 ნოემბერს აშშ-ის მეცნიერებათა ეროვნული აკადემიის სამეცნიერო ჟურნალში (PNAS) გამოქვეყნდა სტატია („საქართველოს ადრეული ნეოლითური

ღვინო სამხრეთ კავკასიიდან“) საქართველოს ტერიტორიაზე აღმოჩენილი არქეოლოგიური მასალის კვლევის შესახებ, რომელიც ადასტურებს, რომ საქართველოს ტერიტორიაზე ღვინოს 8000 წლის წინ აყენებდნენ.

აღნიშნული მეცნიერული დასკვნა მსოფლიო მედიის ყურადღების ცენტრში მაშინაც მოექცა - სტატიები დაიბეჭდა ყველა წამყვან საინფორმაციო თუ მეცნიერულ გამოცემაში (The New York Times, BBC, CNN, The Guardian, National Geographic, Washington Post და ა.შ).

ჟურნალში „Archaeology“ საქართველოსთან ერთად მოხდა საფრანგეთის, დიდი ბრიტანეთის, აშშ-ს, ისრაელის, საბერძნეთის და სხვა ქვეყნების არქეოლოგიური აღმოჩენები.

ჟურნალი „Archaeology“ უკვე 65 წლისაა და აქვეყნებს მასალებს მსოფლიოს ყველა ქვეყნის ისტორიულ-არქეოლოგიური სიახლეების შესახებ.

დოლის, სტანდარტის და შემოტანილი ჯიშების შესაძლებლობები თითქმის ერთნაირია. ეს კი იმაზე მიუთითებს, რომ ახალციხის წითელ დოლს აქვს შესაძლებლობა მოვლა-მოყვანის ოპტიმალურ პირობებში მოგვეს მალაღი და მყარი მოსავალი. ასეთივე შესაძლებლობები გააჩნია სხვა აბორიგენულ ჯიშებსაც. თუ გავითვალისწინებთ ქართული ჯიშების მაღალხარისხიანობას და პურცხოვის მაღალ უნარს კიდევ უფრო ნათელი გახდება მათი უპირატესობა უცხოურ ჯიშებთან. ერთი კი ფაქტია, რომ ხორბლის და საერთოდ მარცვლეულის სტრატეგია უნდა წარმართოს ინტენსიფიკაციის მიმართულებით, რომელიც შესაძლებლობას მისცემს ყველა კულტურას და ჯიშს გამოავლინოს მაქსიმალური შესაძლებლობა. ინტენსიფიკაციის პრინციპი კი გულისხმობს: ნიადაგის განყოფიერების გაზრდას, მინიმალურ

დამუშავებას - რაც ხელს უწყობს სასურველ ტენიანობას, ჰაერბიაციას, მცენარის კვებას და ფესვთა სისტემის განვითარებას; მცენარეთა დაცვის სისტემას - რომელიც უზრუნველყოფს სარეველებთან და მავნებელ მწერებთან/მღრნელებთან ბრძოლის და დაავადებების თავიდან აცილებას. ინტენსიფიკაციაში მნიშვნელოვანია ირიგაცია, მცენარეთა ანარჩენებით მულჩირება, ქარსაფარების მოწყობა. აღნიშნული ღონისძიებების გატარება საშუალებას მოგვცემს განავითაროთ მარცვლოვანი კულტურების განვითარება, შედეგად მივიღებთ მეცხოველეობის დარგის საკვებით უზრუნველყოფას და ორივე დარგის შეთანხმება მკვეთრად აამაღლებს ფერმერთა ეკონომიკურ მდგომარეობას. ეს კი გაზრდის მოსახლეობის დაინტერესებას სოფლის მეურნეობისადმი და მაქსიმალურად იქნება ათვისებული მიწის ფონდი.

გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტრო ქართული პროდუქციის დაცვისა და პოპულარიზაციის მიზნით მარკეტინგისა და ბრენდინგის ახალ პროექტს იწყებს

„ხარისხის ნიშნის გამოყენების უფლების მინიჭების წესი“ შესახებ საუბრობს გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტროს, სოფლის მეურნეობისა და სურსათის დეპარტამენტის უფროსი, მარკეტინგის საბჭოს ხელმძღვანელი - თენგიზ კალანდაძე

ბატონო თენგიზ, რა არის „ხარისხის ნიშანი“ და რა სიკეთეს მოუტანს ის ჩვენს მწარმოებლებს?

გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის მინისტრის, ბატონ ლევან დავითაშვილის ბრძანებით, შეიქმნა მარკეტინგული საბჭო, რომელსაც დაევალება საქართველოში გეოგრაფიული აღნიშვნების სექტორის განვითარების, პროდუქტის ბრენდინგის, მარკეტინგის საერთაშორისო პრაქტიკის დანერგვის ხელშეწყობისა და მათი დაცვის სამართლებრივი და ინსტიტუციონალური მექანიზმების სრულყოფა. საბჭომი გაერთიანდა სამინისტროს ცენტრალური აპარატის და უწყებაში შემავალი სამსახურების წამყვანი სპეციალისტები, საქპატენტის ექსპერტები.

მოგეხსენებათ, საქართველო გამოირჩევა ძირძველი, ტრადიციული და მრავალფეროვანი სოფლის მეურნეობის და სასურსათო პროდუქციის წარმოებით, თვითმყოფადი კულტურით, რომელსაც სათანადო დაცვა სჭირდება, თუმცა მნიშვნელოვანია პროდუქცია პასუხობდეს ბაზრის და მარკეტინგის თანამედროვე მოთხოვნებს.

მომხსენებელი წესის თანახმად, „ხარისხის ნიშანის“ მინიჭება ნებაყოფლობითი პროცედურაა, თუმცა ეს ნიშნები სახელმწიფო საკუთრებაა და მათი გამოყენების უფლება მხოლოდ შესაბამისი პროცედურების გავლის შემდეგ არის შესაძლებელი.

მომხსენებელი წესის თანახმად, „ხარისხის ნიშანის“ მინიჭება ნებაყოფლობითი პროცედურაა, თუმცა ეს ნიშნები სახელმწიფო საკუთრებაა და მათი გამოყენების უფლება მხოლოდ შესაბამისი პროცედურების გავლის შემდეგ არის შესაძლებელი.

„ხარისხის ნიშანი“ ენიჭება იმ პროდუქტს, რომელიც სრულად აკმაყოფილებს საქართველოს კანონმდებლობით და ამ წესით დადგენილ მოთხოვნებს.

იგი ანიჭებს პროდუქტს მეტ დაცულობას, პროდუქციის ხარისხობრივი მახასიათებლები უნდა იყოს ყოველთვის ერთგვაროვანი, რაც მომხმარებლების მეტ ნდობას იმსახურებს. ხარისხის ნიშნის გამოყენების უფლების მინიჭების შემდეგ საწარმო და თვით პროდუქცია ექვემდებარება მუდმივ კონტროლს მონიტორინგის გეგმის შესაბამისად და რაიმე ხარვეზის აღმოჩენის შემთხვევაში გატარდება შესაბამისი ღონისძიებები.

ძირითადად რა სახის პროდუქციამ გავრცელება ეს სიახლე?

მოგეხსენებათ, რომ საქართველოში საქპატენტის მიერ დარეგისტრირებულია „ადგილწარმოების დასახელების“ ღვინოები და მინერალური წყლები, „გეოგრაფიული აღნიშვნების“ სურსათი: ჭაჭა, ჩურჩხელა, მანონი და ყველის ნაირსახეობა, იგეგმება რამდენიმე

„ტრადიციული პროდუქტის“ რეგისტრაცია. სწორედ ამ პროდუქტებს მიენიჭება შესაბამისი ხარისხის ნიშნები. ასევე, მნიშვნელოვანია ბიოორგანიული პროდუქციის დაცვა, რომლის წარმოება საქართველოში ყოველწლიურად მზარდია და მსოფლიო ბაზრებზე დიდი მოთხოვნაა.

გავითვალისწინებ მზარდი მოთხოვნა ხელნაკეთ პროდუქტებზე, მთაში ან ტყეში გაზრდილი, ბუნებრივ გარემოში მწვანე ბალახით გამოკვებილი პირუტყვის ხორცპროდუქტებზე, რაც ნამდვილად მაღალი ხარისხის ბრენდია დღეს არსებული მასობრივი მოხმარების ინდუსტრიული პროდუქციის გვერდით.

სიკეთე ჩვენი მწარმოებლებისათვის კი ის გახლავთ, რომ ხარისხზე აქცენტის გაკეთება, „ხარისხის ნიშნის“ მინიჭება და მისი დაცვა, ქმნის დამატებით ღირებულებას, აღნიშნულ პროდუქტებზე მოთხოვნის ზრდას, ხელს უწყობს აგრეთურბრის განვითარებას, სოფლის გაძლიერებას, ქართული პროდუქციის პოპულარიზაციას, ექსპორტის ზრდას და მეტ სანდობას, რადგან „ხარისხის ნიშნის“ უკან სახელმწიფო გარანტიები დგას.

ხარისხის ნიშნის გამოყენების უფლების მინიჭების წესი

მუხლი 1. ზოგადი დებულებები

1. „ხარისხის ნიშნის გამოყენების უფლების მინიჭების წესი“ (შემდგომში - წესი) განსაზღვრავს ბიზნესოპერატორისათვის ხარისხის ნიშნების - „დაცული გეოგრაფიული აღნიშვნა“, „დაცული ადგილწარმოების დასახელება“, „ტრადიციული პროდუქტი“, „ქართული ხარისხი“, „ბალახით ნაკვები“, „ხელით დამზადებული“, „ტყეში ნაკვები“ და „ტყეში ნასუქი“, ასევე მათი აღნიშვნის ნიშნების გამოყენების უფლების მინიჭების პროცედურებს და მასთან დაკავშირებულ ურთიერთობებს.
2. ეს წესი მიზნად ისახავს საქართველოში სურსათთან დაკავშირებული ხარისხის სექტორის განვითარებას, პროდუქტის ბრენდინგის, მარკეტინგის საერთაშორისო პრაქტიკის დანერგვის ხელშეწყობას, მათი დაცვის სამართლებრივი და ინსტიტუციონალური მექანიზმების სრულყოფას, ხარისხის ნიშნის მიხედვით ნიშანდებული სურსათის პოპულარიზაციას და საქართველოში წარმოებული სურსათის მიმართ მომხმარებელთა ნდობის ამაღლებას.
3. ეს წესი არ ვრცელდება ღვინის, ასევე ყურძნისეული წარმოების სპირტიანი სასმელის დაცული გეოგრაფიული აღნიშვნის, დაცული ადგილწარმოების დასახელების გამოყენებასთან და გამოყენების უფლების მინიჭებასთან დაკავშირებულ ურთიერთობებზე.

მუხლი 2. ტერმინთა განმარტებები

1. ამ წესის მიზნებისათვის გამოყენებულ ტერმინებს აქვს შემდეგი მნიშვნელობა:
  - ა) ხარისხის ნიშანი - აღნიშვნა, რომელიც უკავშირდება ერთი ან მეტი კატეგორიის სურსათის სპეციფიკურ მახასიათებლებს ან სპეციფიკურ არეალში გამოყენებულ წარმოება/დამამზადებლის კონკრეტულ მეთოდ(ებ)ს და ასეთი აღნიშვნის გამოყენება სურსათს, მსგავსი კატეგორიის სხვა სურსათთან შედარებით, განსაკუთრებულ

- უპირატესობას ანიჭებს;
- ბ) სპეციფიკური მახასიათებელი - ფიზიკური, ქიმიური, ბიოლოგიური, მიკრობიოლოგიური და ორგანოლექტიკური (სენსორული) მახასიათებლ(ებ)ის ან/და წარმოება/დამამზადებლის კონკრეტული მეთოდ(ებ)ის ერთობლიობა, რომელიც სურსათის კატეგორიას განასხვავებს იმავე კატეგორიის სხვა სურსათისაგან. ეს მახასიათებლ(ებ)ი, გარდა გეოგრაფიული აღნიშვნის ან ადგილწარმოების დასახელებისა, არ უნდა იყოს დაკავშირებული კონკრეტულ გეოგრაფიულ არეალთან;
- გ) ერთგვაროვანი სურსათი - ერთი და იმავე ნედლეულისაგან, ერთი და იგივე ინგრედიენტების გამოყენებით წარმოებული/დამამზადებული სურსათის კატეგორია, რომლის წარმოება/დამამზადება ხორციელდება ერთნაირი მეთოდებით, ტექნოლოგიური აღჭურვილობით, მოწყობილობებით და რომელთა სპეციფიკური მახასიათებელი არის იდენტური;
- დ) მარკეტინგული საბჭო - „საქართველოში გეოგრაფიული აღნიშვნების სექტორის განვითარების, პროდუქტის ბრენდინგის, მარკეტინგის საერთაშორისო პრაქტიკის დანერგვის ხელშეწყობისა და მათი დაცვის სამართლებრივი და ინსტიტუციონალური მექანიზმების სრულყოფის მიზნით, მარკეტინგული საბჭოს შექმნის შესახებ“ საქართველოს სოფლის მეურნეობის მინისტრის 2017 წლის 16 თებერვლის N2-24 ბრძანებით შექმნილი მარკეტინგული საბჭო.

2. ამ წესის მიზნებისათვის გამოყენება საქართველოს კანონმდებლობით განსაზღვრული სხვა ტერმინები.

მუხლი 3. მარკეტინგული საბჭოს უფლებამოსილება

1. მარკეტინგული საბჭო უფლებამოსილია ბიზნესოპერატორს დანართი N2-ით განსაზღვრული ხარისხის ნიშნები მიანიჭოს:
  - ა) „დაცული გეოგრაფიული აღნიშვნა“ (Protect-

- ed Geographical Indication - PGI) N1-ის ან „დაცული ადგილწარმოების დასახელება“ (Protected Designation of Origin - PDO) N2-ის გამოყენების უფლება მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ ასეთი გეოგრაფიული აღნიშვნა ან ადგილწარმოების დასახელება რეგისტრირებულია სსიპ - საქართველოს ინტელექტუალური საკუთრების ეროვნულ ცენტრში - „საქპატენტში“;
- ბ) „მთის პროდუქტი“ (Mountain Product) N3-ის გამოყენების უფლება სურსათის კატეგორიაზე, რომელიც წარმოებული/დამამზადებულია ადგილობრივი თვითმმართველობის კოდექსის მე-4 მუხლის პირველი ნაწილით გათვალისწინებულ დასახლებაში და რომელიც შეტანილია „მაღალმთიან დასახლებათა ნუსხის დამტკიცების შესახებ“ საქართველოს მთავრობის 2015 წლის 30 დეკემბრის N671 დადგენილებით დამტკიცებულ ნუსხაში. ეს არის არეალი, სადაც ნიადაგის გამოყენება შეზღუდულია ან/და სიმაღლისა და კლიმატური პირობების გამო ვეგეტაციური პერიოდი ხანმოკლეა ან/და ვერ ხდება ტენიკის გამოყენება და სხვა. აღნიშნული ხარისხის ნიშანი მიენიჭება:
  - ბ.ა) ცხოველურ პროდუქტს, თუ პროდუქტი წარმოებულია ცხოველიდან, რომელიც სიცოცხლის ბოლო 2/3 გამოზრდილი იქნა მაღალმთიან რეგიონში და პროდუქტი იქვე დამამზადდა;
  - ბ.ბ) გადასარევი ცხოველებიდან წარმოებულ პროდუქტს, თუ პროდუქტი წარმოებულია იმ გადასარევი ცხოველიდან, რომელმაც სიცოცხლის არანაკლებ 1/4 გაატარა მაღალმთიანი რეგიონის მთის საძოვარზე;
  - ბ.გ) ცხოველურ პროდუქტს, თუ ცხოველის მიერ მიღებული საკვების წლიური რაციონის არაუმეტეს 50% (მშრალ ნივთიერებაზე გადაანგარიშებით) არ არის მაღალმთიანი რეგიონიდან. მცონხავი ცხოველებისათვის - არაუმეტეს 40%, ღორებისათვის - არაუმეტეს 75%;

- ბ.დ) მეფუტკრეობის პროდუქტებს, თუ ფუტკარი მტვერსა და ნექტარს აგროვებს მხოლოდ მაღალმთიან რეგიონში (ფუტკრის კვებისათვის გამოყენებულ შაქარზე არ ვრცელდება მოთხოვნა, რომ იგი დამზადებული იქნა მაღალმთიან რეგიონში);
- ბ.ე) მცენარეულ პროდუქტს, თუ მცენარე გამწვანებულია (კულტივირებულია) მაღალმთიან რეგიონში;
- ბ.ვ) პროდუქტს, რომლის პირველადი წარმოება განხორციელდა მაღალმთიან რეგიონში, ხოლო მისი გადამამზადება მოხდა მაღალმთიანი რეგიონიდან არაუმეტეს 40 კმ-ით დაშორებულ არეალში, რომელიც არ მიეკუთვნება მაღალმთიან რეგიონს და განხორციელდა გადამამზადების შემდეგი ოპერაციებით:
  - ბ.ვ.ა) რძისა და რძის ნაწარმის წარმოება გადამამზადებულ საწარმოში;
  - ბ.ვ.ბ) ცხოველის დაკვლა, დაჭრა და ძვლის გამოცლა;
  - ბ.ვ.გ) ზეთის გამოხდა;
- გ) „ბალახით ნაკვები“ (Grassfed) N4-ის გამოყენების უფლება ცხოველურ პროდუქტზე, რომელიც წარმოებულია ისეთი ცხოველისაგან, რომელიც წლის განმავლობაში სულ მცირე 6 თვის მანძილზე იმყოფებოდა საძოვარზე და იკვებებოდა ერთნაირი და მრავალნაირი ბალახოვანი მცენარეებით და მათი ყლორტებით, ჩალით, ბზით, პარკოსნებით და კომპოსტით, ასევე მარცვლოვანი კულტურების ჯეჯილით. დასაშვებია ცხოველთა კვებისათვის ვიტამინებისა და მინერალების დამატება, მათი დეფიციტის შემთხვევაში;
- დ) „ხელით დამზადებული“ (Handmade) N5-ის გამოყენების უფლება სურსათის ისეთ კატეგორიაზე, რომელიც უპირატესად დამამზადებულია ხელით. თუ პროდუქტი მთლიანად არ არის ხელით დამამზადებული, ნათლად უნდა იქნეს განმარტებული, თუ წარმოების ტექნოლოგიური პროცესის

რომელ ეტაპზე ხდება სურსათის ხელით დამზადება;

ე) „ტრადიციული პროდუქტი“ (Traditional Product) N6-ის გამოყენების უფლება სურსათის/პროდუქტის ისეთ კატეგორიაზე, რომელიც წარმოებულია ტრადიციული ნედლეულისა და ტრადიციული მეთოდების გამოყენებით, თაობიდან თაობას გადაეცემა არანაკლებ 30 წლის განმავლობაში, ან ტრადიციული შედგენილობისა და რომლის მახასიათებლები განასხვავებს მათ იმავე კატეგორიის ანალოგიური სურსათისაგან/პროდუქტისაგან. მახასიათებლების თავისებურება არ უნდა იყოს განპირობებული გეოგრაფიული აღნიშვნით ან ადგილწარმოშობის დასახელებით;

ვ) „ქართული ხარისხი“ (Georgian quality) N7-ის გამოყენების უფლება სურსათის ისეთ კატეგორიაზე, რომელიც ხასიათდება ხარისხთან დაკავშირებული განსაკუთრებული სპეციფიკური მახასიათებლებით, რომელიც განპირობებულია ნედლეულით, მიკრობიოლოგიური და სენსორული მახასიათებლებით, კვებითი ღირებულებით და ფუნქციონალური თვისებებით, გამოყენებული დანამატების, დამუშავების ტექნოლოგიისა და შენახვის პირობებით. გარდა ამისა, რეკომენდებულია სურსათის კატეგორიები, რომელთაც ენიჭებათ ხარისხის ნიშანი „ქართული ხარისხი“ აკმაყოფილებდეს შემდეგ მოთხოვნებს:

ვ.ა) სურსათის წარმოებისათვის გამოყენებული ნედლეული უნდა იყოს ქართული წარმოშობის;

ვ.ბ) სურსათში, რომელშიც გამოყენებულია სუფრის მარილი, მისი შემცველობა არ აღემატებოდეს 2%-ს, გარდა იმ სურსათისა, რომელშიც მარილის შემცველობა, ტექნოლოგიური თავისებურების გამო, შესაძლებელია აღემატებოდეს 2%-ს. ეს სურსათია:

ვ.ბ.ა) შებოლილი ძეხვეული, მშრალი, გამომშრალი ხორცის პროდუქტები, ტრადიციული სურსათი;

ვ.ბ.ბ) თევზი, ზღვის პროდუქტები და მათი გადამუშავების პროდუქტები;

ვ.ბ.გ) ზოგიერთი დასახელება(ებ)ის ყველი - მომწიფებული, დაობებული;

ვ.ბ.გ) ხორცის პროდუქტების წარმოების ტექნოლოგიაში მინიმუმამდე უნდა იქნეს შემცირებული ქიმიური ნივთიერებების, მათ შორის პოლიფოსფატების გამოყენება, რომელიც შესაძლებელია გამოყენებული იქნეს მხოლოდ შებოლილი ხორცის წარმოებაში. პროდუქტის წარმოებისას გამოყენებული უნდა იქნეს ნედლეულის ბუნებრივი რეოლოგიური თვისებები;

ვ.დ) ხორცის პროდუქტების დამზადებისას არ უნდა იქნეს გამოყენებული საქართველოს კანონმდებლობით განსაზღვრული მექანიკურად განცალკევებული ხორცი;

ვ.ე) სურსათში, რომლის წარმოება ხდება მცენარეული ცხიმის გამოყენებით, ტრანსცხიმების შემცველობა არ უნდა აღემატებოდეს საქართველოს კანონმდებლობით განსაზღვრულ ნორმას;

ბ) „ტყევი ნასუქი“ (Forest Fed ან Forest Fattened) N8-ის გამოყენების უფლება ცხოველურ პროდუქტზე, რომელიც წარმოებულია ისეთი ცხოველიდან (ღორი), რომელიც სიცოცხლის მანძილზე, არანაკლებ 3 თვის განმავლობაში, გამოკვებისათვის გაშვებული იქნა ტყეში, მათგან ორჯამიანი სუქების დამამთავრებელ პერიოდში, არანაკლებ 1,5 თვის განმავლობაში;

თ) „ბიოპროდუქტი“ (Bio - Product) N9 -ის გამოყენების უფლება სურსათის

კატეგორიაზე, რომელიც წარმოებული/დამზადებულია საქართველოს კანონმდებლობით განსაზღვრული „ბიო-წარმოების შესახებ“ წესებით დადგენილი მოთხოვნების შესაბამისად და რომელსაც თანმხლებ დოკუმენტაციაში ახლავს სერტიფიკაციის ორგანოს დასახელება ან/და საიდენტიფიკაციო კოდი;

ი) „ბიონარმოებაზე გარდამავალი პერიოდის პროდუქტი“ (In-conversion to organic ან („In-conversion to „Bio“) N10-ის გამოყენების უფლება კონვერსიის პერიოდში მყოფი მცენარეული წარმოშობის პროდუქტის კატეგორიაზე, რომელიც წარმოებული/დამზადებულია საქართველოს კანონმდებლობით განსაზღვრული „ბიონარმოების შესახებ“ წესებით დადგენილი მოთხოვნების შესაბამისად, და რომელსაც თანმხლებ დოკუმენტაციაში ახლავს სერტიფიკაციის ორგანოს დასახელება ან/და საიდენტიფიკაციო კოდი.

2. ამ მუხლის პირველი პუნქტის „ბ.ა.ბ.ე“ ქვეპუნქტებით განსაზღვრული პროდუქტების გადამუშავებისათვის დასაშვებია გამოყენებული იქნეს ინგრედიენტები (გარდა მწვანილის, სანელებლების, მარილის და შაქრისა), რომლებიც არ წარმოადგენენ „მთის პროდუქტებს“ და მათი რაოდენობა არ აღემატება ინგრედიენტების საერთო რაოდენობის 50%-ს.

3. მარკეტინგული საბჭო უფლებამოსილია ამ მუხლის პირველი პუნქტით განსაზღვრული ხარისხის ნიშნის გამოყენებაზე უფლება მინიჭოს მხოლოდ იმ სურსათზე/პროდუქტზე, რომელიც აკმაყოფილებს ამ წესით განსაზღვრულ მოთხოვნებს.

მუხლი 4. ხარისხის ნიშნის გამოყენებაზე უფლების მინიჭების პროცედურა

1. ხარისხის ნიშნის გამოყენებაზე უფლების მინიჭების და მისი ეტიკეტზე განთავსების პროცედურა ნებაყოფლობითია და ხორციელდება ბიზნესოპერატორის (მწარმოებლის/დისტრიბუტორის, ექსპორტიორის) ინიციატივით.

2. დაინტერესებული პირი, ამ მუხლის პირველი პუნქტით განსაზღვრული ხარისხის ნიშნის გამოყენების უფლების მინიჭებისათვის განცხადებით მიმართავს სსიპ - სურსათის ეროვნულ სააგენტოს (შემდგომში - სააგენტო).

3. ამ მუხლის მე-2 პუნქტით განსაზღვრულ განცხადებასთან ერთად დაინტერესებული პირი ვალდებულია სააგენტოში წარადგინოს:

ა) განაცხადი (დანართი N1);

ბ) შიდა კონტროლის დამადასტურებელი და ლაბორატორიული გამოცდის ოქმი, რითაც დადასტურებული იქნება სურსათის კატეგორიის ხარისხის სპეციფიკური მახასიათებლები;

გ) გამოყენებული ნედლეულის, ინგრედიენტების ჩამონათვალი;

დ) გამოყენებული ნედლეულის, ინგრედიენტების და შესაფუთი მასალის სერტიფიკატები (არსებობის შემთხვევაში) ან/და ნედლეულის, ინგრედიენტების, შესაფუთი მასალის ლაბორატორიული გამოცდის ოქმი, გაცემული აკრედიტებული ლაბორატორიის მიერ;

ე) მზა სურსათისათვის აკრედიტებული ლაბორატორიის მიერ გაცემული ლაბორატორიული გამოცდის ოქმი;

ვ) განხორციელებული სახელმწიფო კონტროლის (ინსპექტირების) ოქმი (ასეთის არსებობის შემთხვევაში);

ბ) სურსათის წარმოების ტექნოლოგიური პროცესის და პირობების აღწერა;

თ) გამოყენებული სტანდარტი;

ი) სურსათის ეტიკეტის ნიმუში;

კ) მე-3 მუხლის „თ“ და „ი“ ქვეპუნქტებით განსაზღვრული ხარისხის ნიშნების გამოყენების უფლების მინიჭებისათვის დაინტერესებულმა პირმა უნდა წარმოადგინოს სერტიფიკაციის ორგანოს მიერ გაცემული ბიონარმოების სერტიფიკატი - შესაბამისობის შეფასების დოკუმენტი, რომლითაც ადასტურებს, რომ სურსათი/ცხოველის საკვები, პირველადი წარმოების პროდუქტი, შეესაბამება საქართველოს კანონმდებლობით განსაზღვრულ „ბიონარმოების შესახებ“ წესებით დადგენილ მოთხოვნებს.

4. ამ მუხლის მე-3 პუნქტით განსაზღვრული დოკუმენტაცია წარმოდგენილი უნდა იქნეს ქართულ ენაზე.

5. დოკუმენტაცია, თარგმნის შემთხვევაში, დამონებული უნდა იქნეს საქართველოს კანონმდებლობით განსაზღვრული წესით.

6. დოკუმენტაციის სისწორესა და ნამდვილობაზე პასუხისმგებელია ბიზნესოპერატორი.

7. წარდგენილი დოკუმენტაციის შესაბამისობის განხილვა ამ მუხლის მე-3 პუნქტით დადგენილ მოთხოვნებთან ხორციელდება სააგენტოს მიერ განცხადების შეტანიდან არა უგვიანეს 20 სამუშაო დღისა.

8. დოკუმენტაციის არასრულყოფილად წარდგენისას, დადგენილ მოთხოვნებთან შესაბამისობის აღმოფხვრის მიზნით, სააგენტო განსაზღვრავს გონივრულ ვადას და წერილობით აცნობებს განმცხადებელს.

9. გონივრულ ვადაში შეუსაბამობის აღმოფხვრელობის შემთხვევაში, სააგენტო წარმოდგენილ განცხადებას ტოვებს განუხილველად. დოკუმენტაციის განმეორებითი განხილვა განხორციელდება ახალი განცხადებისა და დოკუმენტაციის წარდგენის საფუძველზე.

10. სააგენტო, მარკეტინგულ საბჭოს წარუდგენს:

ა) ამ წესის მე-3 მუხლის პირველი პუნქტის „ა“ ქვეპუნქტით განსაზღვრული ხარისხის ნიშნის გამოყენების უფლების მინიჭებისათვის, საქართველოს კანონმდებლობით განსაზღვრულ დასკვნას (ასლი);

ბ) ამ წესის მე-3 მუხლის პირველი პუნქტის „ბ - ვ“ ქვეპუნქტებით განსაზღვრული ხარისხის ნიშნის გამოყენების უფლების მინიჭებისათვის შესაბამის მასალებს.

11. მარკეტინგული საბჭოს მიერ გადამწყვეტილება მიიღება ამ მუხლის მე-10 პუნქტით განსაზღვრული დასკვნის ან შესაბამისი მასალების განხილვის საფუძველზე, ხარისხის ნიშნის გამოყენების უფლების მინიჭებაზე ან მინიჭებაზე უარის შესახებ, დასკვნის ან შესაბამისი მასალების მიღებიდან არა უგვიანეს 10 სამუშაო დღისა.

12. მარკეტინგული საბჭო გადაწყვეტილებას იღებს კონსენსუსის საფუძველზე.

13. ამ მუხლის პირველი პუნქტით განსაზღვრული ხარისხის ნიშნის გამოყენების უფლების მინიჭება ხორციელდება ერთგვაროვანი სურსათის კატეგორიაზე.

14. ხარისხის ნიშნთან დაკავშირებული სურსათის სპეციფიკურ მახასიათებლებთან შესაბამისობაზე პასუხისმგებელია ბიზნესოპერატორი.

15. ხარისხის ნიშნის გამოყენების უფლების მინიჭებაზე უარი ეცნობება განმცხადებელს წერილობითი ფორმით, უარის საფუძვლის მითითებით.

16. მარკეტინგული საბჭოს გადაწყვეტილების საფუძველზე სააგენტო

გასცემს დასკვნას (დანართი N3).

17. სააგენტო ელექტრონულ ჟურნალში ახორციელებს ამ მუხლის მე-16 პუნქტით განსაზღვრული დასკვნის უწყებრივ რეესტრს და რეგისტრაციის ნომერს ანიჭებს ბიზნესოპერატორს, რომელსაც მინიჭებული აქვს ამ მუხლის პირველი პუნქტით განსაზღვრული ხარისხის ნიშნის გამოყენების უფლება.

18. ბიზნესოპერატორი ვალდებულია ამ მუხლის პირველი პუნქტით განსაზღვრულ ხარისხის ნიშნთან ერთად, სურსათის ეტიკეტზე, ხედვის არეალში მიუთითოს ამ მუხლის მე-17 პუნქტით განსაზღვრული რეგისტრაციის ნომერი ტექსტით - „საქართველოს გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტრო“ „რეგისტრაციის N 0000“.

19. სააგენტო უფლებამოსილია, საჭიროების შემთხვევაში, განახორციელოს მინიჭებული ხარისხის ნიშნის გამოყენებასთან დაკავშირებით ბიზნესოპერატორის საქმიანობის გადამოწმება.

20. საქართველოს გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტროს ვებ-გვერდზე განთავსებული უნდა იქნეს იმ სურსათის ჩამონათვალი, რომელსაც მარკეტინგული საბჭოს გადაწყვეტილებით მინიჭებული აქვს ამ მუხლის პირველი პუნქტით განსაზღვრული ხარისხის ნიშნის გამოყენების უფლება.

21. ხარისხის ნიშნის გამოყენების უფლება გაუქმებას ექვემდებარება იმ შემთხვევაში:

ა) თუ აკრედიტებული ლაბორატორიის მიერ ჩატარებული გამოცდის შედეგების საფუძველზე დადგინდება სურსათის შეუსაბამობა საქართველოს კანონმდებლობით განსაზღვრულ უვნებლობის მოთხოვნებთან;

ბ) სახელმწიფო კონტროლის განხორციელებისას გამოვლინდება სურსათზე ხარისხის სტემბთან დაკავშირებული დასახელების და შესაბამისი ნიშნის გამოყენების უფლების ამ წესით და საქართველოს კანონმდებლობით განსაზღვრული მოთხოვნების დარღვევა.

22. ამ წესის მე-3 მუხლით განსაზღვრული ხარისხის ნიშნის გამოყენების უფლების მინიჭების გაუქმების შესახებ გადაწყვეტილებას იღებს მარკეტინგული საბჭო კონსენსუსის საფუძველზე, სააგენტოს მიერ წარდგენილი შეტყობინების საფუძველზე. გადაწყვეტილება ეცნობება ხარისხის ნიშნის მფლობელს.

მუხლი 5. ხარისხის ნიშნის გამოყენებაზე უფლების მინიჭებაზე უარის თქმის საფუძველი

1. ხარისხის ნიშნის გამოყენებაზე უფლების მინიჭებაზე უარის თქმის საფუძველი შეიძლება იყოს:

ა) ამ წესის მე-4 მუხლის მე-3 - მე-5 პუნქტებით განსაზღვრული წარსადგენი დოკუმენტების შეუსაბამობა;

ბ) არასწორად შევსებული განაცხადი;

გ) სურსათის შეუსაბამობა ამ წესით და საქართველოს კანონმდებლობით განსაზღვრულ მოთხოვნებთან.

მუხლი 6. ხარისხის ნიშნის დიზაინი

1. ხარისხის ნიშანი წარმოადგენს საქართველოს გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტროს საკუთრებას.

2. ხარისხის ნიშანი წარმოადგენს ფაილს - ai-Adobe Illustrator ან PDF cmyk ფერების სპექტრში.

3. ფონტი გადაყვანილია ვექტორში.

4. დაუშვებელია ფერების და დიზაინის შეცვლა.

დანართი N1

განაცხადი

- დაცული გეოგრაფიული აღნიშვნა (ნიშანი)
- დაცული ადგილწარმოშობის დასახელება (ნიშანი)
- მთის პროდუქტი
- ბალახით ნაკვები
- ხელით დამზადებული
- ტრადიციული პროდუქტი
- ქართული ხარისხი
- ტყეში ნასუქი
- ბიოპროდუქტი
- ბიონარმოებაზე გარდამავალი

აღნიშნეთ სასურველი ხარისხის ნიშანი

განმცხადებელი

ბიზნესოპერატორის საიდენტიფიკაციო მონაცემები
განმცხადებელი
ბიზნესოპერატორის სამართლებრივი ფორმა
ბიზნესოპერატორის რეგისტრაციის ნომერი
ბიზნესოპერატორის აღიარების ან პირობითი აღიარების ნომერი
(საჭიროების შემთხვევაში)
ბიზნესოპერატორის იურიდიული მისამართი
ქალაქი
მისამართი, საფოსტო ინდექსი
რეგიონი, მუნიციპალიტეტი
ელ-ფოსტა
ტელეფონის/მობ. ნომერი
ვებ-გვერდი
ელექტრონული ფოსტა

სურსათის კატეგორიის აღწერა

სურსათის/პროდუქტის კატეგორია
გამოყენებული სტანდარტი
ვარგისიანობის ვადა
შეფუთვა-დაფასების ტიპი
შენახვისა და
ტრანსპორტირების პირობები

ინფორმაცია სურსათის უვნებლობის და ხარისხის სისტემებთან დაკავშირებით

სისტემის დასახელება	დანერგვის თარიღი		
	ნელი	თვე	რიცხვი
HACCP			
ISO 22000			
IFS			
Global GAP			
სხვა სისტემა			
ISO 9001			
ISO 14001			
სხვა სისტემა			

ინფორმაცია სურსათის შესახებ

სურსათის დასახელება (სავაჭრო დასახელება)
ბაზარზე განთავსების თარიღი
სხვა ინფორმაცია

დანართები

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10

დანართი N2

ხარისხის ნიშნები

„დაცული გეოგრაფიული აღნიშვნა“

„დაცული ადგილწარმოშობის დასახელება“

„მთის პროდუქტი“

„ბალახით ნაკვები“

„ხელით დამზადებული“

„ტრადიციული პროდუქტი“

„ქართული ხარისხი“

„ტყეში ნასუქი“

„ბიოპროდუქტი“

„ბიონარმოებაზე გარდამავალი“

მიზნების დასახვის სისტემა S.M.A.R.T.

მიზანი არის ზუსტი საბოლოო შედეგი - ის, რისი მიღწევაც სურს ადამიანს თუ კომპანიას. მიზნის გონივრულად დასახვა მეორეხარისხოვანს და უსარგებლოს გვაცილებს თავიდან და გვაძლევს ძირითადზე კონცენტრირების საშუალებას.

1981 წელს, ჟურნალში „Management Review“ გამოქვეყნდა ჯორჯ ღორანის ნაშრომი „SMART-გზა მენეჯმენტის მიზნების და ამოცანების განსაზღვრისთვის“, რომლის მთავარი აზრი იყო შემდეგი: თუ მიზნები და ამოცანები ბუნდოვანია, რთულდება საქმის კონტროლი, მონიტორინგი და შეფასება, ნაკლები ბერკეტი გვრჩება წარსულში დაშვებული შეცდომების განმეორების თავიდან ასაცილებლად. კონკრეტული, გაზომვადი, მიღწევადი, რეალისტური და დროში გათვლილი მიზნები, თავის მხრივ, იძლევა იმის წინაპირობას, რომ საქმის მართვის სადავეები ჩვენს ხელში დარჩება, წარუმატებლობის შემთხვევაში კი, გამარტივდება მისი მიზნების იდენტიფიცირება. მეთოდმაც და აკრონიმმაც S.M.A.R.T. (სიტყვა SMART ინგლისურიდან ითარგმნება, როგორც „ჭკვიანური“, „გონივრული“) მალე მოიპოვა პოპულარობა და იქცა მიზნების დასახვისთვის საჭირო კრიტერიუმად ბიზნესში, პროექტის მართვაში, ადამიანური რესურსების მართვასა თუ პიროვნულ განვითარებაში. გთავაზობთ ამ მარტივ და ადვილად გამოყენებად მეთოდს.

Specific - მიზანი უნდა იყოს სპეციფიკური, კონკრეტული, ცალსახად განსაზღვრული

გამორიცხეთ ყველა სახის ზოგადი ფორმულირება. ზუსტად განსაზღვრეთ ის საბოლოო შედეგი, რომლის მიღებაც გსურს. უპასუხეთ კითხვებს: რას უნდა მივაღწიო? რატომ უნდა მივაღწიო? ვინაა ჩართული ამ პროცესში? რა ადგილზე/ტერიტორიაზე ვარ? როგორია შეზღუდვები და შესაძლებლობები? მიზნის ფორმულირებისას გამორიცხეთ ყველა გაუგებარი და ორამბოვანი სიტყვა.

Measurable - მიზანი უნდა იყოს გაზომვადი

როგორ გაიგებთ მიღწეულია თუ არა მიზანი? სასურველია მიზანი იყოს ბინარული ანუ კითხვაზე - მიღწეულია თუ არა მიზანი, არსებობდეს 2 შესაძლო პასუხი: „კი“ ან „არა“. თუ შესაძლებელია, განსაზღვრეთ მიზნის მიღწევის ეფექტიანობა (80 %, 100 %, 125 %).

Achievable - მიზანი უნდა იყოს მიღწევადი

მიზნები უნდა იყოს რეალისტური და მიღწევადი. გამორიცხეთ უკიდურესობები. მიზანი არ უნდა იყოს ისეთი დიდი, რომ გაშინებდეთ და არც ისეთი პატარა, რომ არ გაინტერესებდეთ. განსაზღვრეთ რეალური გზა, რომლითაც მიიღწევა მიზანი. გაითვალისწინეთ თქვენი რესურსები - კვაშირები, ცოდნა, უნარ-ჩვევები და ფული.

Relevant - მიზანი უნდა იყოს შესაბამისი, ადეკვატური, აქტუალური

მიზანი უნდა შეესაბამებოდეს ადამიანის თუ კომპანიის რეალურ საჭიროებებს. ის უნდა იყოს გამოსადეგი, დროული, შედეგიანი, მისიასა და სტრატეგიულ მიზნებზე მორგებული. დატესტეთ თქვენი მიზანი: ღირს კი ამის გაკეთება? ამ დროისთვის ეს მართლა გჭირდებათ? შეესაბამება თუ ეწინააღმდეგება თქვენს სხვა მიზნებს? შეესაბამება თქვენს რესურსებს? საუკეთესოა შესაძლო მიზნებს შორის?

Timed - მიზანი უნდა იყოს დროში განსაზღვრული

განსაზღვრეთ მიზნის მიღწევის ბოლო ვადა. ამის გარეშე მიზანი ოცნებას დაემსგავსება. ეს აუცილებელია მიზანზე კონცენტრირებისთვის, დროის მართვისთვის, ადამიანური სისუსტეების დაძლევისა და მეორეხარისხოვანი ამოცანების გამორიცხვისთვის. უპასუხეთ კითხვებს: როდის? სად უნდა ვიყო 1 თვის შემდეგ? 6 თვის შემდეგ? 1 წლის შემდეგ? რა უნდა გაკეთდეს ამისთვის ახლა? გამორიცხეთ სიტყვები „მერე“, „ხვალ“, „ოდესმე“.

მიზნის ნათლად და კონკრეტულად ხედვა განასხვავებს ლიდერებს, წარმატებულ ადამიანებს, ძლიერ ბიზნესს მათგან, ვისაც, სურვილის მიუხედავად, არაფრისთვის მიუღწევია.

ცუდად დასახული მიზნის მაგალითია: „მე მსურს ჩემი საწარმოს პროდუქციის გაყიდვების გაზრდა“. გონივრულად დასახული მიზნის მაგალითია: „მე მიზნად ვისახავ ჩემი საწარმოს პროდუქციის გაყიდვები 2016 წელს არსებული 50,000 ლარიდან 2017 წლის 31 დეკემბრამდე გაგზარდო 75,000 ლარამდე. ამისთვის მე მოვახდენ პროდუქტის ბრენდირებას ეფექტური ლოგოს, სლოგანის და შეფუთვის დიზაინის შემუშავებით, თვეში 350 ლარამდე გავზრდი სოციალურ ქსელებში რეკლამის ბიუჯეტს, ავითვისებ მინიმუმ 5 ახალ სავაჭრო ობიექტს და სარეალიზაციო ადგილზე განვათავსებ სარეკლამო აბრებს“.

დამატებითი რჩევები

- მიზნის დასახვისას, ყველაზე აქტიური როლი თქვენი უნდა იყოს, გამოიყენეთ აქტიური გვარის ზმნები (გაგაკეთებ, შევცვლი, მივაღწევ) და არა პასიური (გაკეთდება, შეიცვლება, მიიღწევა)
- იფიქრეთ იმაზე, რასაც გსურთ მიღწილთ და არა იმაზე, რაც გსურთ თავიდან აიცილოთ. ნუ გამოიყენებთ სიტყვებს „არ“, „არასოდეს“, „არსად“
- ორიენტირი აიღეთ საუკეთესო საბოლოო შედეგზე („ჩემი მიზანია გადავიდე ახალ ოფისში“ - შეიძლება ეს ახალი ძველზე უარესი აღმოჩნდეს. დააკონკრეტეთ როგორი უნდა იყოს ახალი ოფისი, სად, რა ღირდეს და ა.შ.)
- ნუ დააკისრებთ მთავარ როლს სხვა ადამიანს ან ორგანიზაციას თქვენი მიზნების მიღწევაში. თქვენ პასუხისმგებლობის აღება მხოლოდ თქვენს თავზე შეგიძლიათ
- ნუ ჩართავთ მიზანში სხვებთან შედარებებს (თუ თქვენი მიზანია „მსურს მქონდეს კონკურენტზე მეტი მოგება“ - კონკურენტმა შეიძლება წელი ბარალით დაასრულოს და თქვენთვის 1 ლარის მოგებაც უკვე ცუდად დასახული მიზნის მიღწევა იქნება)
- დააბალანსეთ თქვენი მიზნები თქვენს პირად თუ თქვენი ბიზნესის სხვა მიზნებთან.

საწარმოთა რეგისტრირებაში საქმიანობის სახეების მიხედვით (01.03.2018)

საქართველოში რეგისტრირებულია 686,552 სუბიექტი, რომელთაგანაც აქტიურია 177,452 ერთეული. ყველაზე მეტი რაოდენობა შემდეგ საქმიანობებზე მოდის: ვაჭრობა, ავტომობილების, საყოფაცხოვრებო ნაწარმისა და პირადი მოხმარების საგნების რემონტი; ყველაზე ნაკლები კი ელექტროენერჯის, აირისა და წყლის წარმოება და განაწილების საქმიანობაზე.

საქმიანობის სახეების მიხედვით რეგისტრირებული სუბიექტების რაოდენობები შემდეგია:

საქმიანობის სახე	სუბიექტთა რ-ობა	აქტიური	%
სულ	686,552	177,452	100
ვაჭრობა, ავტომობილების, საყოფაცხოვრებო ნაწარმისა და პირადი მოხმარების საგნების რემონტი	134,029	63,366	19.6
დამამუშავებელი მრეწველობა	30,358	12,660	4.4
ოპერაციები უძრავი ქონებით, იჯარა და მომხმარებლისათვის მომსახურების გაწევა	26,865	14,119	3.7
ტრანსპორტი და კავშირგაბმულობა	18,961	9,506	2.8
კომუნალური, სოციალური და პერსონალური მომსახურების გაწევა	19,358	5,374	2.8
მშენებლობა	17,013	6,944	2.5
სასტუმროები და რესტორნები	13,223	6,262	2.0
განათლება	6,651	4,252	1.0
სოფლის მეურნეობა, ნადირობა და სატყეო მეურნეობა	6,496	1,571	0.9
ჯანმრთელობის დაცვა და სოციალური მომსახურება	5,547	2,996	0.8
საფინანსო საქმიანობა	4,238	2,231	0.6
სახელმწიფო მმართველობა	1,785	405	0.3
სამთომოპოვებითი მრეწველობა	1,459	671	0.2
თევზჭერა, მეთევზეობა	383	118	0.1
ელექტ-ის, აირისა და წყლის წარმოება და განაწილება	472	135	0.1
საქმიანობა უცნობია	399,714	46,842	58.2

შენიშვნა: ეკონომიკური ერთეული აქტიურად ითვლება, თუ იგი აკმაყოფილებს ქვემოთ ჩამოთვლილი კრიტერიუმებიდან ერთ-ერთს მაინც: ბრუნვა მეტია ნულზე; დასაქმებულთა რაოდენობა მეტია ნულზე; ხელფასი ან დასაქმებულთა რაოდენობა მეტია ნულზე, აქვს მოგება ან ზარალი; გადაიხდა ნებისმიერი გადასახადი, გარდა მხოლოდ ქონების გადასახადისა.

სტატია შექმნილია საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის მონაცემთა საფუძველზე. წყარო: business.org.ge”.

მცენარეული საღებავების გამოყენებას დიდი ხნის ისტორია აქვს. საერთაშორისო ბაზარზე მცენარეული საღებავებით შეფერილ პროდუქციას დიდი უპირატესობა ენიჭება სინთეტიკური საღებავებით შეფერილ პროდუქციასთან შედარებით. მცენარეული საღებავები შედგება სხვადასხვა ნივთიერებებისგან, რომლებიც წარმოადგენს რთული საღებავი პიგმენტების წარწევას.

მცენარეთა სამყაროში საღებავი პიგმენტები ფართოდაა გავრცელებული. მოსახლეობის მიერ ქსოვილებისა და ტყავის შესაღებად გამოიყენება სხვადასხვა მცენარე, მათ შორის სარეველებიც. საღებავად გამოყენებული მცენარეები იყოფა სხვადასხვა ჯგუფებად ფერის მიხედვით (წითელი, ყვითელი, ლურჯი, იისფერი, შავი, ყავისფერი, მწვანე ფერის მომცემი სარეველა მცენარეები).

ორკბილა - Bidens tripartita L.

მსხვილი, მცირედ დატოტვილი, სიგრძე 30-100 სმ; ფოთლები - რთული, კენტფრთისებრი; ყვავილედ - თავთავისებური მტევანი, ყვავილი მოკლევუნწიანი, ყვითელი, ყვავილობს ივნის-აგვისტოში; თესურა - უკუკონუსისებრი, დაღარული, დაფარული ბუსუსებით, ყავისფერი ან მონაცრისფრო-მწვანე, ბუსუსები ღია ყვითელი ფერის, თესლის სიგრძე 4-6 მმ, სიგანე 3-5 მმ, ერთ მცენარეზე ვითარდება 200 თესლი. პრაქტიკაში მოსახლეობა იყენებს, როგორც ტყავის გამოსაქნელ ყვითელ საღებავს.

ორკბილა ერთწლიანი, ბალახოვანი სარეველაა რთულყვავილოვანთა ოჯახიდან. ფესვი - მთავარდერძა, ძლიერ დატოტვილი, წვრილი; ღერო - ერთეული, სწორმდგომი, მოწითალო, 60-90 სმ; ფოთლები - მოპირდაპირე, მოკლე ყუნწით, სამწკვირთიანი, ლანცეტისებური, კიდედაკბილული, შიშველი მუქი მწვანე; ყვავილედ - კალათა, 1.5 მმ დიამეტრის, ყვავილი ყვითელი, ყვავილობს ივნისის ბოლოდან სექტემბრამდე; თესურა - უკუკვერცხისებრი, ყავისფერი, 2 ქაცვით, ჭიპი შეჭყლეთილი, ოვალური, სიგრძე ქაცვების გარეშე 5-8 მმ, სიგანე 2-3 მმ, ქაცვების სიგრძე 3-4 მმ, თესლი მწიფდება სექტემბრის ბოლოს-ოქტომბერში, ერთ მცენარეზე ვითარდება 250 თესლი. შესაღებად გამოიყენება ღერო და ფოთლები, მიიღება ყვითელი და წარინჯისფერი.

ბირკაპუ - Agrimonia eupatoria L.

ბირკაპა მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა ვარდისებრთა ოჯახიდან; აქვს სქელი, მოკლე ფესურა; ღერო - მარტივი,

დიყი - Heracleum dissectum L.

დიყი მრავალწლიანი, მსხვილბალახოვანი მცენარეა ქოლგოსანთა ოჯახიდან, დაფარულია უხეში ბუსუსებით. ფესვი - მთავარდერძა, ვრცელდება 2 მ-მდე; ღერო - მსხვილი, დაღარული; ფოთლები - ღეროს ძირში გრძელყუნწიანი და ფრთისებრდანაკვეთილი, ზედა ფოთლები ზოგჯერ მარტივია; ყვავილი - თეთრი, მსხვილი, დიამეტრით 50-80 სმ; ნაყოფი - უკუკვერცხისებრი, ორნაწილიანი თესურა, სიგრძე 10-12 მმ, სიგანე 8 მმ, მომწიფებისას ორ ნაწილად იყოფა. დიყის ფოთლებსა და ყვავილებს იყენებენ სამღებრო საქმეში, როგორც შალეულის, ასევე ბამბულის ქსოვილების ყვითლად შესაღებად, ღებავენ აბრეშუმსაც.

ონდკოფა, დუდღუბო - Physalis alkekengi L.

ონტკოფა, დუდღუბო მრავალწლიანი, ბალახოვანი მცენარეა ძალღერძნასებრთა ოჯახიდან. ღერო - სწორმდგომი, ზედა ნაწილში დატოტვილი, შიშველი ან შებუსუსი, სიმაღლით 20-100 სმ სიმაღლის; ფოთლები - გულისებრი, ყუნწიანი, მორიგეობით ან მოპირდაპირედ განლაგებული, საკმაოდ დიდი ზომის; ყვავილი - მარტოული, ილლიური, მოთეთრო; ნაყოფი - სფეროსებრი, კაშკაშა წარინჯისფერი, პრიალა კენკრაა, თესლი თირკმლისებური.

სამღებრო საქმეში ონტკოფას ნაყოფს ხმარობენ აბრეშუმის ქსოვილების ყვითლად და წარინჯისფრად შესაღებად.

ენდრო - Rubia iberica (Fisch.) C. Koch.

ენდრო მრავალწლიანი, ბალახოვანი მცენარეა ენდროსებრთა ოჯახიდან; ფესურა - გრძელი, ჰორიზონტალური, დატოტვილი, ცილინდრული, გარედან მოწითალო - წაბლისფერი, ფესვები - ზედაპირული, დატოტვილი, ცილინდრული; ღერო - ოთხწახნაგოვანი, წიბოებზე ეკლებით, სიმაღლით 30 სმ - 1.5 მ-ს აღწევს; ფოთლები - ღეროზე რგოლებადაა განლაგებული, თითო რგოლში 4-6 ცალია განლაგებული, სიგრძე - 10 სმ, სიგანე - 3 სმ, ლანცეტა; ყვავილები -

წვრილი, მომწვანო - ყვითელი, ფოთლების ილღებში ამოსულ დატოტვილ ნახევრად ქოლგა ყვავილედადაა შეკრებილი, ყვავილობს ივნისიდან; ნაყოფი - წვნიანი, მრგვალი, 1-2 კურკით, დანაოჭებული, მუქი ყავისფერი, შავი, ზემოდან - ამობურცული, ქვედა მხრიდან - შეჭყლეთილი, დიამეტრით 2.5-4 მმ, მწიფდება აგვისტოში.

ენდრო შეიცავს ანილინის ჯგუფის საღებავებს, ინას, ალიზარინს, ამზადებენ ალიზარინის მელანს - ლითოგრაფიისთვის; ღერო-ფოთლებისგან მიიღება ყვითელი საღებავი, ფესვებიდან - წითელი; იხმარება ქსოვილების - შალეულის, აბრეშუმის შესაღებად, იღებენ თმასაც, საღებავს იყენებენ მცენარეული მიზნისთვისაც, ძვლის ზრდაზე დასაკვირვებლად, რისთვისაც ღებავენ ძვალოვან ქსოვილებს.

პატარძალა - Anchusa italica Retz.

პატარძალა ორ ან მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა ლაშქარასებრთა ოჯახიდან; მთელი მცენარე უხეში ჯაგრიტა შებუსუსი; ღერო დატოტვილი, 20-100 სმ სიმაღლის; ფოთლები ოვალური ან მოგრძო-ლანცეტაა, ქვედა ფოთლები ყუნწიანი, ზედა - მჯდომარე; ყვავილი მენამული-მოლურჯო ფერისაა, შეკრული მტევან ყვავილედად, ყვავილობს მაის-აგვისტოში; კაკლუჭა - მოღუნული კვერცხისებური, ნაოჭიანი ზედაპირით, მწიფდება ივნისიდან. სამღებრო საქმეში გამოიყენება ფესვები, მიიღება წითელი ფერის საღებავი.

ყანის ჩიტიწყალა - Asperula setosa Jaub. Et Spach. (=Asperula arvensis Grossh.)

ყანის ჩიტისთვალა ერთწლიანი, ბალახოვანი მცენარეა ენდროსებრთა ოჯახიდან. ღერო სწორი ან ფუქსთან დატოტვილი, ოთხნა-ხნაგიანი, შეუბუსავი, 20-40 სმ სიმაღლის; ფოთლები ლანცეტისებრი ან მოგრძო საზურა; ყვავილები ცისფერი, იშვიათად თეთრი; ნაყოფი მომრგვალო, ორბუდიანი, მშრალი კაკლუჭა, მოყავისფრო, ბორცვიანი ზედაპირით, დიამეტრი 1.75-2.25 მმ, თესლი ნაყოფის ფორმის. ფესვები გამოიყენება სამღებრო საქმეში, მიიღება წითელი ფერის საღებავი.

თაშისხლბ - *Sanguisorba officinalis* L.

თავისხლა მრავალწლიანი, ბალახოვანი მცენარეა ვარდისებრთა ოჯახიდან; ფესურა - სქელი, ჰორიზონტალური, სიგრძე 12 სმ, ხისმაგვარი, მრავალი გრძელი, წვრილი ფუნჯა ფესვებით; ღერო - სწორმდგომი, დატოტვილი, ღრუიანი, სიმაღლით 20-100 სმ; ფოთლები - კენტფრთხარტული 7-25 ფოთოლაკით, ფოთოლაკები წაგრძელებულია, ხერხისმაგვარად დაკბილული ფოთლები ზემოდან მუქი მწვანე, ქვემოდან - ღია მწვანე ფერისაა, ღეროს ფოთლები მჯდომარეა, მუქი წითელი; ყვავილები - მუქი წითელი, წვრილი, ოვალურ თავაკებშია შეკრებილი, ყავილობს ივნის-აგვისტოში; ნაყოფი - 3-3.5 მმ სიგრძის, ყავისფერი, მნიფდება აგვისტო-სექტემბერში. ფესვები გამოიყენება სამღებრო საქმეში, მიიღება შავი ფერის საღებავი.

კურდლისცოცხა - *Genista tinctoria* L.

კურდლისცოცხა ბუჩქისებური, შხამიანი, ფესურიანი სარეველაა პარკოსანთა ოჯახიდან; ფესურა - დატოტვილი, ხისებური; ღერო - დატოტვილი, სწორმდგომი, ტოტები ზემოთ მიმართული; ფოთლები - საზურა ან ლანცეტისებური, მორიგეობით განლაგებული, კიდემთლიანი; ყვავილები - მტევნისებური, ყვითელი ფერის, ყვავილობს ივნის-ივლისში; ნაყოფი - ბრტყელი, ოდნავ მოხრილი პარკი, სიგრძე 3 სმ, თესლი მოშავო-ყავისფერი, ელიფსური, პრიალა, მნიფდება აგვისტო-სექტემბერში. ფოთლები და ყლორტები გამოიყენება სამღებრო საქმეში მწვანე ფერის მისაღებად.

ძაღლის ქინძი - *Aethusa cynapium* L.

ძაღლის ქინძი ქოლგოსანთა ოჯახის წარმომადგენელია; ფესვი - მთავარღერძა, თითისტარისებური; ღერო დატოტვილი, 20-100 სმ-მდე სიმაღლის, ზოგჯერ 200 სმ-მდე; ფოთოლი 2-3 ფრთისებრდანაკვეთული; ყვავილები თეთრი, ყვავილობს ივნისიდან სექტემბრის ბოლომდე; თესლი მომრგვალო-კვერცხისებური, ქვედა მხრიდან ბრტყელი, ზემოდან რკალისებური გვერდებით, ერთ მცენარეზე ვითარდება 500 თესლი, აღმოცენების უნარს ინარჩუნებს 8 წელი, თესლს იძლევა ივლის-ოქტომბერში. სამღებრო საქმეში იყენებენ ზრდასრულ ფოთლებს, ღებავენ შალისა და აბრეშუმის ქსოვილებს, მიიღება მწვანე ფერის საღებავი.

საქართველოში გავრცელებული ადგილობრივი, შინაური ცხოველები - ქართული კამეჩი და თუშური ცხვარი

ქართული კამეჩი

კამეჩს საქართველოში უხსოვარი დროიდან იყენებდნენ. ვახუშტი ბატონიშვილის ცნობით ქიმიც „კანბეჩოვანი“ ერქვა, რადგან იქ დიდი რაოდენობით იყო გავრცელებული კამეჩი. კამეჩი უფრო მეტად დაბლობში მდინარეთა ხეობებში გვხვდება.

სრულასაკოვანი კამეჩის ხორცი უხეშობჯოვანია და კულინარული თვისებებით ძროხის ხორცს ვერ შეედრება, ხოლო ზაქის ხორცი ძროხის ხორცისგან სრულიად არ განსხვავდება.

წარსულში კამეჩის ხორცი ძლიერ სასარგებლო საზრდოდ და ანემიით დაავადების საწინააღმდეგო საშუალებათაც ყოფილა მიჩნეული. მწირ საძოვარზე, სადაც ძროხა წონაში ვერ იმატებს, კამეჩი კარგად სუქდება. ძროხასთან შედარებით, კამეჩი დაახლოებით 10-12%-ით უკეთ ინელებს უხეშ საკვებს, კარგად იყენებს ისლით და ლერწმით დაფარულ დაჭაობებულ საძოვრებს და დაბალხარისხოვან თივას. მისი გრძელი და ფართო ჩლიქების მეშვეობით, მოძრაობს ისეთ ადგილებში, სადაც ძროხას უჭირს. ფურკამეჩის ლაქტაცია შემოკლებულია და, საშუალოდ, 280 დღეს შეადგენს. ადგილობრივ ძროხის ჯიშებთან შედარებით, კამეჩი თითქმის იმავე რაოდენობის რძეს იძლევა, ხოლო კულტურულ ჯიშთან შედარებით - გაცილებით ნაკლებს. ამ სხვაობის ნაწილობრივი კომპენსაცია კამეჩის რძეში მშრალ ნივთიერებათა მაღალი შემცველობით ხდება. კვების და მოვლის გაუმჯობესების შემთხვევაში, კამეჩის სარძეო პროდუქტიულობა მნიშვნელოვნად გაიზრდება. ზრდასრული ფურკამეჩის ცოცხალი მასაა 450-550 კგ, კურკამეჩის - 650-800 კგ, ახალშობილი ზაქის - 25-35 კგ. ჩვეულებრივ პირობებში, ფურკამეჩის ლაქტაციური მონაწევი 1300-1500 კგ უდრის, 7,5-8,8% ცხიმინაობით. სახორცე თვისებები დამაკმაყოფილებელია, სუქებისას დღეღამური წონამატი 750-950 გ-ს შერადგენს, ხოლო ნაკლავის გამოსავალი- 48-55%.

თუშური ცხვარი

თუშური ცხვარი გამოყვანილია მთაბარობის ექსტრემალურ პირობებში, ქართველი მეცხვარეების მიერ. მთელი წლის განმავლობაში საძოვრულმა შენახვამ და ყოველწლიურად საზამთრო საძოვრებიდან საზაფხულო საძოვრებამდე და უკან 200-500 კმ მანძილზე გადარევვის მძიმე პირობებმა ხელი შეუწყო თუშური ცხვრის გარემო პირობებისადმი ადაპტაციის გამომუშავებას.

თუშური ცხვარი გავრცელებულია აღმოსავლეთ საქართველოში. ის მიეკუთვნება უხეშმატყლიანი ცხვრების ჯიშებს და გამოირჩევა ძვირფასი სამეურნეო და ბიოლოგიური თვისებებით. სტანდარტის შესაბამისად, ზრდასრული ვერძების მასა 60-70 კგ-ის, ნერბების 35-45 კგ-ის, ახალშობილი ბატკნის 2,5-3 კგ-ის, ხოლო 4 თვის ასაკში ასხლეტილების 12-19 კგ-ის ფარგლებში ცვალებადობს, ხოლო შემოდგომაზე, მთიდან გადმორევვის წინ, ნიალაღარი ბატკანის ცოცხალი მასა მასა 25-35 კგ-ს აღწევს.

ვერძების წლიური ნაპარსი 4-5 კგ-ს, ნერბების 2,5-3,5 კგ-ს, ხოლო ბატკნის შემოდგომის ნაპარსი 0,8-1,2 კგ-ს აღწევს.

უხეშმატყლიან ჯიშებს შორის თუშური ცხვრის მატყლი ხარისხით ერთ-ერთი საუკეთესოა და ფრაქციული შედგენილობითა და სინაზით ნახევრად უხეშმატყლს უახლოვდება. ის თეთრია და გამოირჩევა სიმაგრით, დრეკადობით, ელასტიკურობით და ბზინვარებით (ლუსტროვნობით). მატყლის კულულის საშუალო სიგრძეა 11-16 სმ, ცალკეულ შემთხვევაში კი, 30 სმ-ს. აღწევს თვითიკის საშუალო სიგრძე 6,5-9 სმ, ხოლო გარდამავალი ბოჭკოების კი, 7,5-10,5 სმ-ს. საუკეთესო ტექნოლოგიური თვისებების გამო, თუშური ცხვრის მატყლი გამოიყენებოდა როგორც ხალიჩების, ასევე სხვადასხვა ქსოვილების დასამზადებლად. 1,5 წლის ჭედილების საკლავი გამოსავალი, გამომდინარე მათი დაკვლისწინა ცოცხალი წონიდან, 43-48%-ის, ხოლო ზრდასრულების 40-47%-ის ფარგლებში ცვალებადობს. თუშური ცხვრის ხორცი გემოვნებით, კულინარული და ტექნოლოგიური თვისებებით ერთ-ერთი საუკეთესოა, ხოლო რძისგან ამზადებენ გუდის ყველს, რომელიც განსაკუთრებული გემოვნებისა და ფიზიკურ-ქიმიური თვისებების წყალობით ყოველთვის ძვირად ფასობდა. ჯიშ რეაბილტაციას საჭიროებს.

საჩითილები, ჩითილების გამოზრდა და გადარგვა ლიხ გრუნტში

ჩითილს, ძირითადად, ვანარმოებთ პამიდორის, წინაკის, ბადრიჯნის, სხვადასხვა კომბოსტოების, გოგროვნებისა და სხვა ნაკლებად გავრცელებული ბოსტნეულის წარმოებისას. ღია გრუნტისათვის აღნიშნული კულტურების ჩითილი გამოგვყავს 25 - 70 დღის განმავლობაში.

კვალსათბურებში, სათბურში, ღია გრუნტში და ა.შ. ჩითილის მისაღებად თესვა წარმოებს მოცემული კულტურების ღია გრუნტში თესვამდე 30-40 დღით ადრე და ეს გვაძლევს საშუალებას გადაირგოს მუდმივ ადგილზე 35-60 დღის ხნოვანების მცენარეები, რათა მივიღოთ საადრეო მოსავალი.

ჩითილის გამოზრდის ტექნოლოგიურმა პროცესებმა ძირითადად უნდა უზრუნველყოს ჯანმრთელი და სტანდარტული ჩითილის მიღება, ის უნდა იყოს კარგად განვითარებული - როგორც მინისზედა ორგანოები (ღერო, ფოთოლი), ასევე ფესვთა სისტემა, რაც მისი გახარების მაღალი პროცენტის გარანტიაა. ოპტიმალური ტემპერატურა, განათება, კვება და წყალი საერთოდ მაღალი ხარისხის ჩითილის მიღების გარანტიაა. ქვემოთ ცხრილში მოცემულია ზოგიერთი ბოსტნეულის კულტურების ჩითილის გამოზრდის თავისებურებები:

კულტურა	ჩითილის წარმოების პერიოდი (დღე)	ჩითილის გამოზრდის ხარხები	ჩითილის კვების არე, მოთხების ზომები, (სმ)	ჩითილის გამოსავალი 1 მ ² -ზე ცალკობით - სასარგებლო ფართობი
საადრეო თეთრთავიანი და ყვავილოვანი (ბროკოლი) კომბოსტო	40-45	კასეტებში ან კვლებზე თესვა	6X6 ან 8X8	200-250
პამიდორი -საადრეო	45-60	კასეტებში ან კვლებზე თესვა	4X4 5X5	400-625
ბადრიჯანი -საადრეო	55-65	-"	6X6 7X7	200-300
წინაკა -საადრეო	50-65	-"	3.5X3.5 4X4	625-816

ჩითილის გამოზრდა

მაღალი ხარისხის სტანდარტულ ჩითილს უნდა ჰქონდეს კარგად განვითარებული ფესვთა სისტემა; დაბალი, მსხვილი, სწორი ღერო - მოკლე მუხლთმორისებით, არამსხვილი წვრილჯირბუნიანი ფოთლები. გადარგვამდე ჩითილი უნდა შეინახოს მავნებელ-დაავადებების საწინააღმდეგოდ და ამოღების წინ მოირწყას, რათა ჩითილს სრულად გაყვას ფესვთა სისტემა, რაც გახარების მაღალი პროცენტის საწინააღმდეგოა.

ჩითილის გამოყვანისას არასწორად შერჩეული ტექნოლოგია, ასევე ჩითილების დაგვიანებით გადარგვა იწვევს მცენარეების აწონვას, ჩითილის გადამრდას და ხარისხის მკვეთრად გაუარესებას. ეს რომ არ მოხდეს, საჭიროა თესვა დაიგეგმოს იმ ანგარიშით, რომ შეიძლებოდეს ჩითილების დროულად ამოღება და გადარგვა.

ბოსტნეული კულტურების თესვის ხარისხი

ბოსტნეული კულტურების მაღალი და მყარი მოსავლის მისაღებად მნიშვნელოვანია თესვის ხარისხი. ბოსტნეული კულტურების ერთი ნაწილი - კიტრი, პომიდორი, ნესვი - კარგი აღმოცენებით ხასიათდება, მეორე ნაწილი - სტაფილო, ნიახური კარგი აღმოცენებით არ გამოირჩევიან. თესვის ხარისხი დამოკიდებულია შენახვის პირობებზე. შენახვის დროს უნდა გაკონტროლდეს, როგორც თესვის, ისე საცავის ჰაერის ტენიანობაც. ჭარბი ტენიანობა იწვევს თესვზე სხვადასხვა ბაქტერიების და სოკოების განვითარებას, თესვის თვითჩაუხურებას და დაღობას.

თესვის ხარისხის განმსაზღვრელი ძირითადი მაჩვენებელია: აღმოცენება, გაღვივების ენერჯია, სისუფთავე, სარეველებით დასარეველიანება, დაზიანება მავნებლებით და დაავადებებით, თესვის სისრულე და ტენიანობა.

თესვის აღმოცენების უნარი მოსავლიანობის განსაზღვრის ძირითადი მაჩვენებელია. იგი განისაზღვრება პროცენტებში თესვების საერთო რიცხვიდან, რომლებიც აღებულია გაღვივებაზე საანალიზოდ. საანალიზოდ იღებენ

წმინდა თესვის ოთხ ნიმუშს, თითოეულს 100 ცალის ოდენობით. გადათვლილ თესვებს ცალკ-ცალკე ვათავსებთ გასაღივებლად, სველ ქვიშაში, ფილტრის ქაღალდზე ან თევზზე. გაღვივებისათვის საჭიროა ტემპერატურა, რისთვისაც იყენებენ თერმოსტატს ან ოთახის ტემპერატურაზე 18 გრადუსზე. გაღვივება უნდა მოხდეს ბნელ გარემოში. თესვის გაღვივების დროს მნიშვნელოვანია გაღვივების ენერჯიის განსაზღვრაც. ამისათვის გაღვივებული თესვის აღრიცხვას აწარმოებენ:

ჩითილების გამოყვანის გეოლოგიური და თავისებურებები სათბურში

კიტრისათვის 1000 მარცვლის მასა მერყეობს 34,2 - 39,5 გრ-ის ფარგლებში, პომიდორისათვის - 3,0 - 4,0 გრ. ასეთი მასის მქონე თესვი ხასიათდება მაღალი გაღვივების ენერჯიით და აღმოცენების უნარით.

სადი და ძლიერი ჩითილის მისაღებად აუცილებელია თესვის წინასწარ მომზადება. თესვის წინასწარ მოსამზადებელი ღონისძიებები ზრდის მის აღმოცენების ენერჯიას, არახელსაყრელი პირობებისადმი გამძლეობის უნარს, სპობს თესვზე არსებულ დაავადებათა გამომწვევებს და ხელს უწყობს მოსავლის ნაადრევ შემოსვლას. თესვის თესვისწინა დამუშავება დიდ ეკონომიკურ ეფექტს იძლევა.

მაღალხარისხიანი ჩითილის მისაღებად თესვს ალბობენ მიკროელემენტების ხსნარში. დაღობა გრძელდება 12 - 24 საათი. თესვის დამუშავება მიკროელემენტების ხსნარით უფრო ეფექტურია, ვიდრე ნიადაგში მათი დიდი დოზებით შეტანა.

კიტრისა და პომიდორისათვის ჩითილების გამოყვანისათვის შეიძლება ვისარგებლოთ თესვისა და ჩითილის გადარგვის სავარაუდო ვადებით.

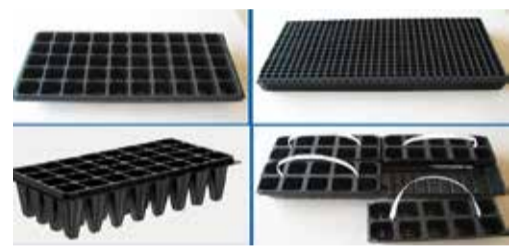
კვალსათბურებში ჩითილის გამოსაყვანად საჩიოთილე კვალში თესვას იწყებენ, როდესაც მინა გათბება 25 - 300 -მდე. ჩათესვის სიღრმე დამოკიდებულია თესვის სიმსხმეზე. თესვი უნდა დაიფაროს თესვის სიმსხოს ორმაგი ოდენობის მიწით. თესვი დათესვისთანავე უნდა მოირწყას. პირველ დღეებში სინათლე საჭირო არ არის და სითბოს შესანარჩუნებლად საჩიოთილე კვალი დაიფაროს ჭილოებით ან ნამჭით. აღმოცენებისთანავე აუცილებელია ჭილოების და ნამჭის მოშორება.

აღმოცენების პირველივე დღეებიდან მცენარე უზრუნველყოფილი უნდა იყოს სინათლით, სითბოთი და ჰაერით. საჩიოთილე კვალში სქელი ნათესის შემთხვევაში, აღმონაცენს ლენის ფოთლების ან 1 - 2 ნამდვილი ფოთლის ფაზაში, მცენარეებს გადარგვენ ისევ საჩიოთილეში, უფრო დიდ კვების არეზე.

ჩითილის გამოყვანის მეთოდებს შორის ერთ-ერთი საუკეთესოა ჩითილის მიღება ტორფენომპალიან ქოთანში. ასეთ პირობებში გამოყვანილი ჩითილის ფესვი არ ზიანდება, ფესვთა სისტემა ძირითადად ვითარდება ქოთნის სივრცეში, გადარგული მცენარის ზრდა არ ჩერდება, უზრუნველყოფილია საკვები ნივთიერებებით და იძლევა საადრეო და მაღალ მოსავალს. ტორფენომპალიანი ქოთნების დასამზადებლად იყენებენ: ტორფს, ნემომპალას, ყამირ მინას, ახალ ნაკვებს და ქვიშას. ნაზავში უმატებენ მინერალურ სასუქებს. შემადგენლობის შეფარდება დამოკიდებულია ქოთნის დანიშნულებაზე. ქოთნის შემადგენლობა ხშირად იცვლება.

სილის ნაცვლად იღებენ ნახერხს, ტორფის ნაცვლად ნემომპალას. ქოთნების დასამზადებლად შემადგენლობის მოცულობითი ნაწილი ასეთია: ტორფი - 7 წილი; ბიოჰუმუსი ან კომპოსტი - 2 წილი; ტყის მინა - 1 წილი; ნაზავს კარგად აურევენ, დაუმატებენ წყალს და მოხეილი მასისგან ამზადებენ სასურველი ზომის ქოთნებს.

ჩითილების გამოყვანის გავრცელებული ხერხია მათი წარმოება საჩიოთილე პოლიეთილენის კასეტებში. ასეთი კასეტები მოსახერხებელია ჩითილის შექანიზებული გადარგვისათვის.

ძალზედ მნიშვნელოვანია ქოთანში შეტანილი მკვებავი არე, რომელიც უნდა ხასიათდებოდეს შემდეგი ფიზიკური თვისებებით: წყალტევადობა - 45-55%; აირტევადობა - 20-40%; ფორიანობა - 65-90%;

კულტურების მიხედვით შეიძლება მონაცემთა კორექტირება.

ტორფის ნაზავი მუჟავა და ხშირად საჭიროა კირის დამატება. pH სასურველია იყოს 6,2-6,5; კიტრის ჩითილი უნდა იყოს 20-25 სმ სიმაღლის, ჰქონდეს 4-6 ნამდვილი ფოთოლი, მუხლთმორისებს შორის მანძილი 3-5 სმ, ფოთლის სიგანე 12-15 სმ, მცენარე უნდა იწონიდეს 20-30 გ-ს. საჩიოთილე მინა კარგად უნდა იყოს დაქსელილი ფესვებით, ქოთნიდან ამოღებისას არ უნდა იშლებოდეს, ფესვი უნდა იყოს თეთრი, წვერზე არ უნდა ჰქონდეს მურა ფერი, მინას უნდა ჰქონდეს კიტრის მკვეთრი სუნი. ჩითილი უნდა იყოს სადი, დაუავადებელი და მავნებლებისაგან დაუზიანებელი.

პომიდორის ჩითილი უნდა აკმაყოფილებდეს: სიმაღლე 15-20 სმ, კარგად განვითარებული 2-3 წყვილი ფოთოლი, ღერო 6-8 სმ დიამეტრის, მტევანი კარგად ფორმირებული, ქოთნის ნაზავი კარგად დაქსელილი ფესვებით, ჩითილი უნდა იყოს სადი, დაუავადებელი და მავნებლებისაგან დაუზიანებელი.

სათბურის რეჟიმი; ბიოპტიმალური ტემპერატურა

კულტურა	აღმოცენება		ჩითილობის პერიოდი		გრუნტი	
	დღე	ღამე	დღე	ღამე	დღე	ღამე
პამიდორი	23	23	21	20	24	20
კიტრი	27	27	24	22	24	20
ტკბილი წინაკა (ბულგარული)	27	27	23	21	24	20
ბადრიჯანი	27	27	23	21	24	20

ჰაერის ტენიანობა დღისით

კულტურა	აღმოცენება	ჩითილი	გრუნტი
პამიდორი	100	90	75
კიტრი	100	90	80
ტკბილი წინაკა (ბულგარული)	100	90	80
ბადრიჯანი	100	90	80

ჰაერის ტენიანობა ღამით

კულტურა	აღმოცენება	ჩითილი	გრუნტი
პამიდორი	100	85	70
კიტრი	100	85	75
ტკბილი წინაკა (ბულგარული)	100	85	75
ბადრიჯანი	100	85	75